

Narodna štediona d.d. Križevci (1898.–1948.)

SINIŠA LAJNERT

Hrvatski državni arhiv
Marulićev trg 21
HR – 10 000 Zagreb
slajnert@arhiv.hr

Prethodno priopćenje

Preliminary communication

Primljeno / Received: 18. 4. 2019.

Prihvaćeno / Accepted: 2. 12. 2019.

U članku su obrađeni ustroj, poslovanje i likvidacija Narodne štedione d.d. Križevci u razdoblju od 1898. godine, kada je Štediona osnovana, pa do 1948. godine, kada je završena njezina likvidacija. U skladu sa svojim pravilima, obavljala je poslove koji su potpadali u djelokrug štediona. Za društvene aktivnosti zaduženi su bili glavna skupština, ravnateljstvo i nadzorni odbor.

Narodna štediona kupila je ciglanu od Nikole Grahora 1916. godine, koja je djelovala pod nazivom Ciglana Narodne štedione d.d. Križevci. U početku su Ciglana i Štediona poslovale odvojeno, no njihovo se poslovanje kasnije združilo i bilo je vođeno u zajedničkom knjigovodstvu. Narodna štediona ostvarivala je dobit sve do Velike gospodarske krize, zbog koje je 1933. godine prvi put poslovala s gubitkom. Kriza je imala osobito negativan učinak na novčarske zavode, čiju su klijentelu uglavnom činili zemljoradnici (seljaci).

Posljedice Velike gospodarske krize bile su uočljive i u Ciglanu. Naime, osiromašeni seljaci nisu imali platežnu moć za kupovinu ciglarske robe. Zbog nedostatka novaca i trošnosti kružne peći, Narodna štediona bila je 1935. godine primorana obustaviti rad Ciglane. Budući da nije postojao nijedan uvjet za njezin daljnji rad i budući da se provodila planska likvidacija privatnih novčarskih zavoda, Narodnoj štedioni bila je 1946. godine određena likvidacija, koja je dovršena 1948. godine.

Ključne riječi: Narodna štediona d.d. Križevci, ustroj, bilanca, dobitak i gubitak, dioničari, likvidacija, 1898.–1948.

1. Uvod

U radu su prikazani rezultati istraživanja te analize ustroja, poslovanja i likvidacije Narodne štedione d.d. Križevci (1898.–1948.).¹ Ti rezultati temelje se na sačuvanom arhivskom gradivu koje se nalazi u Hrvatskom državnom arhivu. Osim arhivskog gradiva, u radu su obrađeni i izvodi iz trgovačkih registara nadležnih

sudova, kao i drugi predmetni akti i propisi objavljeni u službenim glasilima, te predmetna znanstvena literatura.

Osim Narodne štedione, u Križevcima su u promatranu razdoblju postojali još neki novčarski zavodi: Dionička štediona u Križevcima (1872.–1924.),² Grad-

¹ Neke podatke o Narodnoj štedioni d.d. Križevci analizirali su sljedeći autori: Ivan Tinodi, »Križevačke ciglane«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 8 (Križevci, 2006), str. 108–139, na str. 115–119; Siniša Lajnert, *Arhivistički prikaz sustava bankovno-novčarskih institucija u Hrvatskoj do likvidacije privatnih kreditnih poduzeća (1846–1949)*, doktorska disertacija (Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2008), str. 750–751; Tomislav Bogdanović, »Križevački obrt, trgovina i tvornice od 1880. godine do kraja Prvog svjetskog rata«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 13 (Križevci, 2011), str. 260–283, na str. 268–269; Tomislav Bogdanović, *Društveno-gospodarske prilike Križevaca za vrijeme Prvoga svjetskog rata*, doktorski rad (Zadar: Sveučilište u Zadru, 2017), str. 131, 147, 275 i 291–293.

² Dionička štediona u Križevcima ustrojena je 1872. godine, i to, kako stoji u *Narodnim novinama* od 21. svibnja 1872. godine, »uslied odpisa visokog kr. ministarstva za obrt i trgovinu od 18. ožujka 1872. br. 2040 i onoga visoke kralj. zemaljske vlade od 10. travnja 1872. br. 3558«. Vidi u: *Narodne novine* 38 (Zagreb, 1872), broj 115. Vidi i: *Narodne novine* 38 (Zagreb, 1872), broj 117; *Narodne novine* 38 (Zagreb, 1872), broj 168. Upis Dioničke štedione u Križevcima u trgovački registar objavio je Kr. kotarski kao trgovačko mjenbeni sud u Križevcima 26. prosinca 1901. godine, a temeljem društvenih pravila od 4. veljače 1901. godine. Vidi u: *Narodne novine* 68 (Zagreb, 1902), broj 2. U *Narodnim novinama* od veljače 1902. godine Dioničkoj štedioni u Križevcima naziv glasi Dionička štediona u Križevcima. Vidi u: *Narodne novine* 68 (Zagreb, 1902), broj 31. Da je Dionička štediona d.d. u Križevcima stupila u likvidaciju, na znanje je 13. lipnja 1919. godine dao Kr. kotarski

ska štedionica Križevci (1943.–?),³ Hrvatska štediona Križevci (1909.–1924.),⁴ podružnica Prve hrvatske štedionice u Križevcima (1918.–1947.),⁵ Hinko Pscherhof, bankovni posao u Križevcima (1904.–1919.)⁶ i podružnica Hrvatske eskomptne banke u Križevcima (1919.–1926.).⁷ Inače, eskomptnim poslovima bavila se

i tvrtka Berkeš i Pollak, koja je bila trgovina »specerajskom i željeznom robom, te zemalj. plodinama i proizvodima; eskomptna radnja, Križevci«.⁸

2. Djelovanje Narodne štedione u Austro-Ugarskoj Monarhiji

Da je u trgovački registar za društvene tvrtke upisana Narodna štediona dioničarsko društvo u Križevcima, na znanje je dao Kraljevski sudbeni stol u Bjelovaru 3. rujna 1898. godine. Društvo se temeljilo na pravilima od 10. kolovoza 1898. godine. Temeljna dionička glavica ustanovljena je na 80.000 kruna, a podijeljena je na 800 komada dionica po 100 kruna, pri čemu su dionice glasile na ime.⁹ Članovi ravnateljstva bili su Antun Katz, Đuro Šooš, Dragutin Fröhlich, dr. Stjepan Pomper, Albert Neumann, Ignac Hirschl, Josip Strahinščak,

kao trgovački sud u Križevcima, pri čemu je aktivu i pasivu preuzela Prva hrvatska štedionica u Zagrebu. Vidi u: *Narodne novine* 85 (Zagreb, 1919), broj 151. Likvidatori Dioničke štedione u Križevcima objavili su 22. rujna 1924. godine završetak procesa likvidacije. Vidi u: *Narodne novine* 90 (Zagreb, 1924), broj 225. Dioničku štedionu u Križevcima u likvidaciji Kr. kotarski kao trgovački sud u Križevcima brisao je 6. listopada 1924. godine. To je učinio zato što je proces likvidacije završio. Cjelokupnu aktivu i pasivu preuzela je Prva hrvatska štedionica u Zagrebu. Vidi u: *Narodne novine* 90 (Zagreb, 1924), broj 247.

³ Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske izdalo je 20. rujna 1943. godine dozvolu za rad Gradske štedionice u Križevcima. Prije toga je, točnije 9. veljače 1943. godine, gradski načelnik Gradskog poglavarstva u Križevcima donio odluku o tome da se osnuje Gradska štedionica občine slob. i kr. grada Križevci. Vidi u: HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske-Zagreb (1941–1945). Dosje Gradske štedionice Križevci, kut. br. 295.

⁴ Upis Hrvatske štedione d.d. u Križevcima objavio je 11. svibnja 1909. godine Kr. kotarski kao trg.-mjenbeni sud u Križevcima, a temeljem društvenih pravila od 18. travnja 1909. godine. Vidi u: *Narodne novine* 75 (Zagreb, 1909), broj 137. Zaključkom izvanredne glavne skupštine Hrvatske štedione d.d. u Križevcima od 4. listopada 1918. godine zaključeno je da se društvo razvrgava, i to tako da se sva aktiva i pasiva preda Prvoj hrvatskoj štedionici u Zagrebu. Vidi u: *Narodne novine* 89 (Zagreb, 1923), broj 176. Da je u trgovački registar upisana likvidacija Hrvatske štedione d.d. u Križevcima, Kotarski kao trgovački sud u Križevcima dao je na znanje 22. studenoga 1918. godine. Cjelokupnu aktivu i pasivu preuzela je Prva hrvatska štedionica u Zagrebu. Vidi u: *Narodne novine* 85 (Zagreb, 1919), broj 15. Da je u trgovačkom registru brisana Hrvatska štedionica d.d. u Križevcima u likvidaciji jer je proces likvidacije proveden, Kr. kotarski sud kao trgovački sud u Križevcima dao je na znanje 28. travnja 1924. godine. Cjelokupnu aktivu i pasivu preuzela je Prva hrvatska štedionica u Zagrebu. Vidi u: *Narodne novine* 90 (Zagreb, 1924), broj 147.

⁵ Podružnicu Prve hrvatske štedionice u Križevcima upisao je Kotarski sud u Križevcima kao trgovačko-mjenbeni sud 23. prosinca 1918. godine. Vidi u: *Narodne novine* 85 (Zagreb, 1919), broj 15. Okružni sud u Bjelovaru objavio je 3. travnja 1947. godine da je podružnica Prve hrvatske štedionice u Križevcima prestala s radom, zbog čega je brisana iz trgovačkog registra tog suda. Vidi u: *Narodne novine: službeni list Narodne Republike Hrvatske* 3 (109) (Zagreb, 1947), broj 46.

⁶ Upis tvrtke Hinko Pscherhof, bankovni posao u Križevcima objavio je Kr. kotarski kao trgovački sud u Križevcima 22. lipnja 1904. i 6. srpnja 1904. godine. Vidi u: *Narodne novine* 70 (Zagreb, 1904), broj 147; *Narodne novine* 70 (Zagreb, 1904), broj 155. Zbog toga što su vlasnici prestali s vođenjem posla, brisanje tvrtke iz trgovačkog registra objavio je Kr. kotarski kao trgovački sud u Križevcima 25. travnja 1919. godine. Vidi u: *Narodne novine* 85 (Zagreb, 1919), broj 134.

⁷ Upis podružnice Hrvatske eskomptne banke u Križevcima u

trgovački registar objavio je Kr. kotarski kao trgovački sud u Križevcima 22. travnja 1919. godine. Vidi u: *Narodne novine* 85 (Zagreb, 1919), broj 133. Zbog toga što je podružnica Hrvatske eskomptne banke u Križevcima 1. siječnja prestala s djelovanjem, Kr. kotarski kao trgovački sud u Križevcima brisao ju je 14. lipnja 1926. godine. Vidi u: *Narodne novine* 94 (Zagreb, 1928), broj 147.

⁸ Tvrtka je osnovana 1902. godine. Vidi u: Albert Kunst i Donat M. Strozzi (uredili), *Hrvatski kompas. Financijalni ljetopis za 1913/4. o poslovanju privrednih institucija. Banaka, štedionica, zadruga, industrialnih, parobrodarskih i inih trgovačkih poduzeća u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Istri, Kranjskoj, Koruškoj, Štajerskoj, Bosni i Hercegovini, uz dodatke nekih novčanih zavoda u Ugarskoj, Srbiji i Crnoj Gori* (Zagreb: [Vlastita naklada Alberta Kunsta i Donata M. Strozija], 1913), str. 635. Da je tvrtki Berkeš i Pollak brisano poslovanje jer ga od 1. siječnja 1918. godine nije obavljala, Kr. kotarski kao trgovački sud u Križevcima objavio je 8. siječnja 1918. godine. Vidi u: *Narodne novine* 84 (Zagreb, 1918), broj 14.

⁹ Umjesto dotadašnje austrijske vrednote, od 2. kolovoza 1892. godine Zakonskim člankom XVII. ob ustanovljenju krunske vrednote određena je zlatna vrednota kojoj je računski jedinica bila kruna (K). Kruna se dijelila na 100 filira (f). Temeljna težina za kovanje novca bila je kilogram i desetinka. Zlatni novci kovani su iz smjese koja je sadržavala 900 tisućinki zlata i 100 tisućinki bakra. Na jedan kilogram smiješanog zlata otpadale su 2.952 krune, a na jedan kilogram finoga zlata 3.280 kruna. Vidi u: *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, godina 1892.*, br. 94 (Zagreb: Tiskarski zavod »Narodnih novinah«, 1892), str. 1131–1137. Zakonskim člankom XXXVI. o uvođenju obće obvezatnoga računanja u krunskoj vrednoti od 21. rujna 1899. godine, krunska vrednota koja je ustanovljena Zakonskim člankom XVII. iz 1892. godine stupila je od 1. siječnja 1900. godine kao jedinica zakonska vrednota umjesto austrijske vrednote. Jedan forint austrijske vrednote računao se kao dvije krune, a jedan novčić austrijske vrednote kao dva filira. Vidi u: *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, godina 1899.*, br. 94 (Zagreb: Kralj. zemaljska tiskara, 1899), str. 893–898.

Vladimir Petrović, Rudolf Riegler, Samuel I. Breyer i dr. Josip Derenčin.¹⁰ Štediona je sa stvarnim poslovanjem započela 6. rujna 1898. godine.¹¹ U skladu sa svojim pravilima obavljala je poslove koji su potpadali u djelokrug štediona.¹² Za obavljanje društvenih poslova bili su zaduženi glavna skupština, ravnateljstvo i nadzorni odbor.¹³ Prema bilanci od 31. prosinca 1899. godine, čisti dobitak Štedione u 1899. godini iznosio je 18.622 kruna, što je, a s prijenosom dobitka iz protekle godine u iznosu od 2.320 kruna, iznosilo 20.942 kruna.¹⁴

U glavnoj bilanci Narodne štedione za 1902. godinu i dalje je bila navedena dionička glavnica od 80.000 kruna,¹⁵ dok je već iduće godine u glavnoj bilanci za

1903. godinu zabilježeno da dionička glavnica iznosi 100.000 kruna.¹⁶ Iz analize glavne bilance Štedione vidljivo je da već 1906. godine dolazi do promjene. Prema glavnoj bilanci od 31. prosinca 1906. godine, dionička glavnica iznosila je 210.000 kruna, od čega je do tada bilo uplaćeno 172.200 kruna.¹⁷ Prema glavnoj bilanci za 1907. godinu, dionička glavnica također je iznosila 210.000 kruna, od čega je do tada bilo uplaćeno 208.450 kruna.¹⁸ No, već je iz razmjere od 31. prosinca 1908. godine vidljivo da je dionička glavnica od 210.000 kruna u potpunosti uplaćena.¹⁹ Zaključkom izvanredne glavne skupštine dioničara Narodne štedione od 17. prosinca 1909. godine, dionička glavnica povećana je iz postojećih pričuva na 350.000 kruna.²⁰

Narodna štediona kupila je 1916. godine ciglanu od Nikole Grahora,²¹ koja se nakon toga u službenim dokumentima spominjala kao Ciglane Narodne štedione d.d. Križevci. U jednom trenutku proizvodila je oko 800.000 komada opeke godišnje. Od zaposlenih je tada imala jednog stručnog radnika te između dvadeset četiri i dvadeset osam nestručnih radnika. Sirovine je nabavljala s vlastitog zemljišta.²²

Kao primjer poslovanja Narodne štedione u periodu Austro-Ugarske Monarhije, u nastavku je, usporedbe

¹⁰ *Narodne novine* 64 (Zagreb, 1898), broj 204. U Izvještaju za 1898. godinu Bjelovarsko-križevačka županija potvrdila je osnivanje nove dioničke štedione pod nazivom Narodna štediona u Križevcih. Vidi u: *Izvještaj Upravnog odbora i Kr. županijske oblasti o stanju javne uprave i njihovom djelovanju u godini 1898.* (Bjelovar: Tisak J. Fleischmanna, 1899), str. 82.

¹¹ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, podaci koje je Narodna štediona d.d. u Križevcima poslala 20. rujna 1942. Državnoj riznici NDH, spis ur. br. 31.835/1942., kut. br. 295.

¹² HR-HDA-152. Savska financijska direkcija-Zagreb (1929–1939). Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Pravila Narodne štedione dioničarskog društva u Križevcima, kut. br. 240.

¹³ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Pravila Narodne štedione d.d. Križevci od 10. kolovoza 1898., kut. br. 240. Temeljem Trgovačkog zakona iz 1875. godine, dioničarska društva osnivana su s glavnicom koja je bila unaprijed ustanovljena i koja se sastojala od dionica (cijelih ili rastavljenih na dijelove) opredijeljenog broja i jednake vrijednosti. Pri takvim društvima vlasnici dionica jamčili su samo do iznosa svojih dionica. Dionička društva smatrana su osnovanima onda kada im je glavnica bila osigurana, zatim onda kada su pravila društva bila utanačena i onda kada je društvo zabilježeno u registru trgovačkih tvrtki. Sva prava koja su dioničarima pripadala glede društvenih poslova, izvršavao je skup dioničara na glavnoj skupštini. Poslovima dioničarskog društva upravljalo je ravnateljstvo koje se sastojalo od jedne ili više osoba izabраних među dioničarima ili drugim osobama. Postojao je i nadzorni odbor koji se sastojao od barem tri člana. Nadzorni odbor kontrolirao je vođenje poslova društva u svim granama. Bio je dužan ispitivati godišnje račune i bilancu, kao i prijedloge razdiobe dobitka, o čemu je svake godine bio obavezan predložiti izvještaj glavnoj skupštini (skup svih dioničara). Bez tog izvještaja glavna skupština nije mogla donijeti valjane zaključke u vezi s razdiobom dobitka. Vidi u: *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, godina 1877.*, br. 44 (Zagreb: Tiskara Narodnih novina, 1878), str. 525–642.

¹⁴ *Mihók'scher Ungarischer Compass, 1900./1901. Financielles und Commercielles Jahrbuch, XXVIII-ter Jahrgang, I. Theil: Banken und Sparcassen in Oesterreich-Ungarn* (Budapest: Buchdruckerei Gebrüder Légrády, 1900), str. 824.

¹⁵ »Poziv na IV. redovitu glavnu skupštinu dioničara Narodne štedione d.d. u Križevcih od 31. prosinca 1902.«, *Narodne novine* 69 (Zagreb, 1903), broj 1.

¹⁶ »Poziv na V. redovitu glavnu skupštinu dioničara Narodne štedione d.d. u Križevcih od 31. prosinca 1903.«, *Narodne novine* 70 (Zagreb, 1904), broj 2.

¹⁷ »Poziv na VIII. redovitu glavnu skupštinu dioničara Narodne štedione d.d. u Križevcih od 31. prosinca 1906.«, *Narodne novine* 73 (Zagreb, 1907), broj 4.

¹⁸ »Poziv na IX. redovitu glavnu skupštinu dioničara Narodne štedione d.d. u Križevcih od 31. prosinca 1907.«, *Narodne novine* 74 (Zagreb, 1908), broj 3.

¹⁹ »Poziv na X. redovitu glavnu skupštinu dioničara Narodne štedione d.d. u Križevcih od 31. prosinca 1908.«, *Narodne novine* 75 (Zagreb, 1909), broj 2.

²⁰ »Poziv na XI. redovitu glavnu skupštinu dioničara Narodne štedione d.d. u Križevcih od 31. prosinca 1909.«, *Narodne novine* 76 (Zagreb, 1910), broj 2. Prema podacima iz *Hrvatskog kompasa* za 1913./1914. godinu, početna dionička glavnica od 80.000 kruna povišena je 16. studenoga 1905. godine na 100.000 kruna, da bi 1906. godine bila povišena na 140.000 kruna, a 1907. godine na 210.000 kruna, dok je 17. prosinca 1909. godine povišena na 350.000 kruna. Vidi u: *Hrvatski kompas. Financijski ljetopis za 1913/4. o poslovanju privrednih institucija*, str. 203–204.

²¹ Ta ciglana osnovana je 1888. godine pod nazivom Tvornica za proizvodnju razne opeke i glinene robe. Više vidi u: Tinodi, »Križevačke ciglane«, str. 114–119; Bogdanović, »Križevački obrt, trgovina i tvornice od 1880. godine do kraja Prvog svjetskog rata«, str. 269; Bogdanović, *Društveno-gospodarske prilike Križevaca za vrijeme Prvog svjetskog rata*, str. 274–275.

²² HR-HDA-597. Industrijska komora u Zagrebu (1938–1948), 3.3.4.3.1.19. Ciglane Narodne štedione d.d. Križevci, b.g., Statistički list Ciglane Narodne štedione, kut. br. 18. U tom statističkom listu stoji da je Ciglane kupljena od Nikole Grahora, a ne Grahora.

Tablica 1.

AKTIVA	Kruna	Filira	PASIVA	Kruna	Filira
Blagajna	7.366	46	Dionička glavnica	80.000	–
Eskomptirane mjenice	628.893	91	Mjenice u reeskomptu	217.206	45
Poštanska štedionica	590	91	Ulozi (glavnica s kamatama)	308.156	06
Zalozi	3.952	–	Posebna pričuvna zaklada	950	24
Dužnici	2.456	20	Pričuvna zaklada s kamatama	10.565	10
Našastar	1.800	–	Vjerovnici	1.927	–
Jamčevina kod suda	91	40	Pričuva za porez	665	04
Vlastite nekretnine	187	74	Prijelazne kamate	6.033	30
			Čisti dobitak	19.835	43
Ukupno	645.338	62	Ukupno	645.338	62

Tablica 2.

GUBITAK	Kruna	Filira	DOBITAK	Kruna	Filira
Kamate od uloga	12.847	01	Kamate od zaloga	204	47
Kamate od reeskompta	17.250	36	Providba	5.733	02
Beriva	5.279	92	Kamate od eskomptiranih mjenica	63.421	67
Stanarina	600	–			
Dobrotvorne svrhe	22	–			
Otpis od našastara	172	80			
Upravni trošak	3.453	03			
Dubiozna mjenica ¹	100	–			
Porez	1.977	51			
Porez od kamata uloga	1.284	70			
Kamate Pričuvne zaklade	503	10			
Prijelazne kamate	6.033	30			
Čisti dobitak	19.835	43			
Ukupno	69.359	16	Ukupno	69.359	16

¹ Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice* (Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1990), natuknica »dubióza«, str. 328a: »dubióza (mn. sr. roda) lat. (dubius – sumnjiv) 1. sumnjiva potraživanja (ali se još uvijek ne smatraju nenaplativima)«.

radi, navedena njezina razmjera (račun bilance, kao i račun gubitka i dobitka) na dane 31. prosinca 1900. i 31. prosinca 1917. godine.

Na dan 31. prosinca 1900. godine glavnu bilancu Narodne štedione u Križevcima iskazanu u krunama i filirima vidi u tablici 1.²³

Na isti dan, dakle 31. prosinca 1900. godine, račun gubitka i dobitka vidi u tablici 2.²⁴

Na dan 31. prosinca 1900. godine ravnatelj Narodne štedione bio je Anton Katz, dok su članovi ravnateljstva bili Đuro Šooš, Dragutin Fröhlich, dr. Stjepan Pomper, Albert Neumann, Ignacz Hirschl, Josip Strahinšćak, Vladimir Petrović, Đuro Badovinac, Samuel I. Breyer i dr. Josip Derenčin. Članovi nadzornog odbora bili su Franjo Svačko, Matija Mirt, Vinko Hlavinka i Antun Wohlmuth. Knjigovođa je bio Vatroslav Ciganić, pravnik je bio dr. Stjepan Pomper, dok je činovnik bio St. Spanić.²⁵

²³ »Poziv na II. redovitu glavnu skupštinu dioničara Narodne štedione d.d. u Križevcima od 31. prosinca 1900.«, *Narodne novine* 67 (Zagreb, 1901), broj 5. Vidi i: *Mihók'scher Ungarischer Compass, 1901./1902. Financielles und Commercielles Jahrbuch, XXIX-ter Jahrgang, I. Theil: Banken und Sparcassen in Oesterreich-Ungarn* (Budapest: Buchdruckerei Gebrüder Légrády, 1901), str. 837.

²⁴ »Poziv na II. redovitu glavnu skupštinu dioničara Narodne

štedione d.d. u Križevcima od 31. prosinca 1900.«, *Narodne novine* 67 (Zagreb, 1901), broj 5.

²⁵ »Poziv na II. redovitu glavnu skupštinu dioničara Narodne štedione d.d. u Križevcima od 31. prosinca 1900.«, *Narodne novine* 67 (Zagreb, 1901), broj 5. Vidi i: *Mihók'scher Ungarischer Compass, 1901./1902. Financielles und Commercielles Jahrbuch, XXIX-ter Jahrgang, I. Theil: Banken und Sparcassen*

Tablica 3.

AKTIVA	Kruna	Filira	PASIVA	Kruna	Filira
Blagajna	29.264	84	Dionička glavnica	350.000	–
Mjenice u lisnici	434.550	12	Pričuvna zaklada	35.024	94
Vlastiti vrijednosni papiri	651.955	68	Pričuvna zaklada za ratne gubitke	24.885	90
Potraživanje kod novčanih zavoda	470.490	03	Posebna pričuvna zaklada	1.665	21
Dužnici	140.874	06	Ulozi (1,217.085,06 K)	–	–
Poštanska štediona	2.166	41	Kamate istih (20.225,44 K)	1,237.310	50
Zalozi	1.526	04	Vjerovnici	100.667	85
Vlastite nekretnine	1.168	53	Polozi	612.411	22
Našastar	2.440	–	Prijelazne kamate mjenica	4.800	–
Polozi kod novčanih zavoda	612.411	22	Neisplaćena dividenda	643	–
Ciglana ¹	41.400	–	Dobitak	37.287	67
Prijelazne stavke	16.449	36			
Ukupno	2,404.696	29	Ukupno	2,404.696	29

¹ Ciglana se u glavnim bilancama Narodne štedione ne spominje sve do 1916. godine. Te godine prikazana je s iznosom od 48.535,17 kruna. Vidi u: *Narodne novine* 83 (Zagreb, 1917), broj 164.

Tablica 4.

GUBITAK	Kruna	Filira	DOBITAK	Kruna	Filira
Kamate uloga	39.011	50	Eskompt i ine kamate (77.066,17 K)	–	–
Porez istih	3.901	15	Odbivši prijelazne kamate (4.800 K)	72.266	17
Porez i namet	9.529	28	Dohodak vlastitih vrijednosnih papira	27.650	21
Beriva	18.200	–	Providba	767	44
Upravni trošak	4.869	55	Dohodak vlastitih nekretnina	948	–
Dobrotvorne svrhe	1.445	30	Dohodak Ciglane	13.187	63
Stanarina	1.545	–	Unišla dubioza	970	–
Dobitak	37.287	67			
Ukupno	115.789	45	Ukupno	115.789	45

Na dan 31. prosinca 1917. godine glavnu bilancu Narodne štedione u Križevcima iskazanu u krunama i filirima vidi u tablici 3.²⁶

in *Oesterreich-Ungarn* (Budapest: Buchdruckerei Gebrüder Légrády, 1901), str. 837. Usporedbe radi, 31. prosinca 1915. godine ravnatelj je bio Anton Katz, dok su članovi ravnateljstva bili S. J. Breyer, Ignatz Hirschl, dr. Stjepan Pomper, Albert Neumann, Josip Katz i Josip Strahinčak. Članovi nadzornog odbora bili su Dragan vitez Trnski, Jakob Hirschl, Rudolf Neumann i Matija Mirt. Knjigovođa je bio Vatroslav pl. Ciganić, a činovnica Maca pl. Koritić. Vidi u: *Ungarischer Compass 1916.–1917. Financielles und Commerielles Jahrbuch, XLIV. Jahrgang, Band I., I. Teil: Geld und Creditinstitute* (Budapest: Stephaneum Buchdruckerei A.G., 1916), str. 1588–1589.

²⁶ »Poziv ravnateljstva na XIX. redovitu glavnu skupštinu dioni-

Na isti dan, dakle 31. prosinca 1917. godine, račun gubitka i dobitka vidi u tablici 4.²⁷

Na dan 31. prosinca 1917. godine ravnatelj Narodne štedione bio je Anton Katz, a knjigovođa Vatroslav Ciganić.²⁸

čara Narodne štedione od 1. siječnja 1918.«, *Narodne novine* 84 (Zagreb, 1918), broj 4.

²⁷ »Poziv ravnateljstva na XIX. redovitu glavnu skupštinu dioničara Narodne štedione od 1. siječnja 1918.«, *Narodne novine* 84 (Zagreb, 1918), broj 4.

²⁸ Isto.

3. Djelovanje Narodne štedione u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca te u Kraljevini Jugoslaviji

Zaključkom izvanredne glavne skupštine Narodne štedione od 7. studenoga 1920. godine promijenjena su njezina pravila te je temeljna dionička glavnica podignuta s 350.000 na 1.000.000 kruna. Sastojala se od 2.000 dionica po 500 kruna. Glavnica je bila u potpunosti uplaćena.²⁹

Na dan 31. prosinca 1922. godine dionička glavnica Štedione i dalje je iznosila 1.000.000 kruna. Čisti dobitak za 1922. godinu iznosio je 281.853,86 dinara,³⁰ što je, zajedno s prijenosom dobitka iz 1921. godine u iznosu od 2.351,04 dinara, iznosilo 284.204,90 dinara. Krajem godine predsjednik Štedione bio je dr. Stjepan pl. Pomper, ravnatelj Mijo Graho, a članovi ravnateljstva Anton Katz, Albert Neumann, Josip Strahinšćak i Ignatz Hirschl. U nadzornom odboru bili su Dragan vitez Trnski, Rudolf Neumann, Matija Mirt i Jakob Hirschl.³¹

Na redovitoj glavnoj skupštini dioničara Narodne štedione održanoj 14. ožujka 1926. godine u ravnateljstvo je većinom glasova izabran Samuel Grossmann.³² Na dan 31. prosinca 1925. godine dionička glavnica Štedione iznosila je 250.000 dinara. Čisti dobitak za 1925. godinu iznosio je 25.018,69 dinara.³³ Tijekom 1925. godine Narodna štediona isplatila je beriva. Dobili su ih: 1) članovi ravnateljstva: dr. Stjepan Pomper, Matija Mirt, Josip Strahinšćak, Albert Neumann i Jakob Hirschl; 2) članovi nadzornog odbora: Dragan Trnski, dr. Ivo Pomper, Ignatz Hirschl i Samuel Grossmann; 3) knjigovođa Franjo Petrović; 4) nadglednik Ciglane Franjo Kuštec; 5) dvorkinja Ema Reinhardt.³⁴

Čisti dobitak za 1927. godinu iznosio je 36.544,70 dinara, što je, zajedno s prijenosom dobitka iz 1926. godine u iznosu od 1.699,52 dinara, iznosilo 38.244,22 dinara.³⁵ Tijekom 1927. godine Štediona je ponovno isplatila beriva. Dobili su ih: 1) članovi ravnateljstva: dr. Stjepan Pomper, Matija Mirt, Josip Strahinšćak, Jakob Hirschl i Samuel Grossmann; 2) članovi nadzornog odbora: Dragan Trnski, dr. Ivo Pomper, Ignatz Hirschl; 3) knjigovođa Franjo Petrović; 4) nadglednik Ciglane Franjo Kuštec; 5) dvorkinja Ema Reinhardt.³⁶ Na redovitoj glavnoj skupštini dioničara Narodne štedione održanoj 6. veljače 1928. godine, za predsjednika je izabran dr. Stjepan pl. Pomper, a za potpredsjednika Jakob Hirschl. U ravnateljstvo su izabrani dr. Stjepan pl. Pomper, Matija Mirt, Jakob Hirschl, Josip Strahinšćak i Samuel Grossmann. U nadzorni odbor izabrani su Dragan vitez Trnski, dr. Ivo pl. Pomper i Ignatz Hirschl.³⁷

Dobitak Štedione za 1928. godinu iznosio je 16.191,85 dinara.³⁸ Tijekom 1928. godine Štediona je isplatila beriva. Dobili su ih: 1) članovi ravnateljstva: dr. Stjepan pl. Pomper, Matija Mirt, Josip Strahinšćak, Jakob Hirschl i Samuel Grossmann; 2) članovi nadzornog odbora: Dragan vitez Trnski, dr. Ivo pl. Pomper i Ignatz Hirschl; 3) knjigovođa Franjo Petrović; 4) nadglednik Ciglane Franjo Kuštec; 5) dvorkinja Cilika Lovšin.³⁹ U 1929. godini dobitak je iznosio 29.017,10 dinara.⁴⁰

Dana 13. studenoga 1930. godine preminuo je dr. Stjepan pl. Pomper, koji je bio predsjednik Štedione. U 1930. godini čisti dobitak Štedione iznosio je 31.216,27 dinara,⁴¹ dok je u 1931. godini iznosio 35.290,12 dinara. Predsjednik Štedione 1931. godine bio je Dragan

²⁹ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Pravila Narodne štedione dioničarskog društva u Križevcima, kut. br. 240.

³⁰ Temeljem Zakona o konačnom odnosu krunske novčanice prema dinarskoj od 31. prosinca 1921. godine utvrđeno je da se zamjena krune za dinar izvršava u omjeru 4 krune za 1 dinar. Vidi u: *Službene novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* 4 (Beograd, 1922), broj 238. Time je dotadašnja uplaćena dionička glavnica banke od 1.000.000 kruna preinačena na 250.000 dinara.

³¹ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz poslovanja i razmjera Narodne štedione d.d. u Križevcima za poslovnu godinu 1922., kut. br. 240.

³² HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara Narodne štedione održane 14. ožujka 1926., kut. br. 240.

³³ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz poslovanja i razmjera Narodne štedione d.d. u Križevcima za poslovnu godinu 1925., kut. br. 240.

³⁴ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz isplaćenih beriva u godini 1925., kut. br. 240.

³⁵ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz poslovanja i razmjera Narodne štedione d.d. u Križevcima za poslovnu godinu 1927., kut. br. 240.

³⁶ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz isplaćenih beriva u godini 1927., kut. br. 240.

³⁷ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara Narodne štedione održane 6. veljače 1928., kut. br. 240.

³⁸ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz poslovanja i razmjera Narodne štedione d.d. u Križevcima za poslovnu godinu 1928., kut. br. 240.

³⁹ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz isplaćenih beriva i skuparinskih dodataka za godinu 1928., kut. br. 240.

⁴⁰ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz poslovanja i razmjera Narodne štedione d.d. u Križevcima za poslovnu godinu 1929., kut. br. 240.

⁴¹ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara Narodne štedione održane 3. veljače 1931., kut. br. 240; HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz poslovanja i razmjera Narodne štedione d.d. u Križevcima za poslovnu godinu 1930., kut. br. 240.

vitez Trnski, dok su članovi ravnateljstva bili Dragan vitez Trnski, Matija Mirt, Jakob Hirschl, Josip Strahinščak i Franjo Petrović. Članovi nadzornog odbora bili su Ignatz Hirschl, dr. Ivo pl. Pomper i Samuel Grossmann.⁴² Te godine podvornik Štedione bio je Ivan Lovšin, a nadglednik Ciglane Franjo Kuštec.⁴³

Temeljem članka 456., točke 3. Zakona o radnjama od 5. studenoga 1931. godine,⁴⁴ Gradsko poglavarstvo u Križevcima upisalo je Narodnu štedionu u registar obrtnica. To se zbilo 30. svibnja 1932. godine. Štediona je upisana pod brojem 3.653/32.⁴⁵

Na glavnoj skupštini dioničara održanoj 9. travnja 1933. godine ravnateljstvo je u sporazumu s nadzornim odborom ustanovilo 5% kamatnu mjeru za uloge za 1933. godinu. Čisti dobitak u 1932. godini iznosio je 12.021,72 dinara.⁴⁶ Uslijed Velike gospodarske krize⁴⁷ koja je zahvatila i Kraljevinu Jugoslaviju, zavod je bio u neprestanu kontaktu s klijentima posredstvom članova ravnateljstva i nadzornog odbora, a koji su regrutirani iz seljačkog staleža. Zbog novih poslova i starih dugovanja obilazili su određena im područja, jer se samo

neprekidnim kontaktom s klijentelom Štedione moglo doći do aktivne bilance.⁴⁸ Ivan Lovšin bio je podvornik Štedione i 1932. godine, dok je činovnica bila Anka Sabolović, a dvorkinja Jalža Berent.⁴⁹

Poslovanje Ciglane isprva se vodilo zasebno od Štedione i njezina poslovanja, dok se od 1923. godine spojilo s onim od Štedione i vodilo se u zajedničkom knjigovodstvu.⁵⁰ Tijekom 1933. godine Ciglana je proizvela 329.888 komada cigle i običnog crijepa. U istoj godini prodano je 280.337 komada cigle i crijepa za 101.009,50 dinara. Koncem godine zaliha je iznosila 158.182 komada u vrijednosti od 42.600 dinara. Ciglana nije imala posebnih činovnika jer je, kao što je već rečeno, bila sastavni dio poslovanja Štedione koje je vodilo njezino osoblje. Štediona nije imala radnike za Ciglanu, već samo ciglarskog poduzetnika. Izdaci za Ciglanu u svrhu proizvodnje ciglarske robe iznosili su u 1933. godini 88.742,97 dinara: 1) 31.131 dinara Šimunu Vidičku za izradu ciglarske robe; 2) 29.255,77 dinara za ugljen i drva; 3) 2.840 dinara za pijesak; 4) 9.577,40 dinara za građevinske popravke na Ciglanu i kružnoj peći; 5) 13.000 dinara za prodaju ciglarske robe i za nadzor na Ciglanu; 6) 2.938,80 dinara za manje raznovrsne izdatke.⁵¹

Na glavnoj skupštini dioničara Štedione koja je održana 11. svibnja 1934. godine, u ravnateljstvo su na razdoblje od tri godine ponovno izabrani Dragan vitez Trnski, koji je bio predsjednik, Jakob Hirschl, koji je bio potpredsjednik, Matija Mirt, Josip Strahinščak i Franjo Petrović. U nadzorni odbor ponovno su izabrani Ignac Hirschl, dr. Ivo pl. Pomper i Samuel Grossmann. Na sjednici je odobren zaključak ravnateljstva od 21. siječnja 1934. godine kojim je na temelju Uredbe o maksimiranju kamata ustanovljena kamata na uloge od 3%, a na zajmove od 12% (tj. na zajmove nezemljoradnika i

⁴² HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Razmjera Narodne štedione d.d. u Križevcima za poslovnu godinu 1931., kut. br. 240.

⁴³ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz isplaćenih beriva u godini 1931., kut. br. 240.

⁴⁴ Temeljem članka 456, točka 3. Zakona o radnjama, svaka osoba koja je obavljala jednu radnju ili zanimanje koje je padalo pod taj Zakon bila je dužna u roku od tri mjeseca nakon stupanja na snagu tog Zakona prijaviti svoju radnju odnosno zanimanje nadležnoj općoj upravnoj vlasti prvoga stupnja. Vidi u: *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* 13 (Beograd, 1931), broj 262.

⁴⁵ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Prijepis prijave Narodne štedione od 30. svibnja 1932. primljene istoga dana pod br. 3.653 kod Gradskog poglavarstva u Križevcima o upisu zavoda u registar obrtnica, spis ur. br. 31.835/1942., kut. br. 295.

⁴⁶ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara Narodne štedione održane 9. travnja 1933., kut. br. 240; HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Razmjera Narodne štedione d.d. u Križevcima za poslovnu godinu 1932., kut. br. 240.

⁴⁷ O bankovno-novčarskom sustavu u Hrvatskoj, o svjetskoj ekonomskoj krizi 1931. godine te o njezinu utjecaju na taj sustav, detaljnije vidi u: Jozo Tomašević, *Novac i kredit* (Zagreb: vlastito izdanje, 1938); Mira Kolar-Dimitrijević, *Povijest novca u Hrvatskoj od 1527. do 1941. godine* (Zagreb: Hrvatska narodna banka, 2013); Lajnert, *Arhivistički prikaz sustava bankovno-novčarskih institucija u Hrvatskoj do likvidacije privatnih kreditnih poduzeća (1846-1949)*. Značajan izvor za istraživanje te analizu utjecaja društveno-ekonomskih prilika na bankovno-novčarski sustav, posebice na pojedinačne novčarske zavode, čine godišnji poslovni izvještaji napisani za glavne skupštine dioničara. Vidi u: HR-HDA-152. Savska financijska direkcija; HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice NDH.

⁴⁸ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Popis putnih troškova za obavljena poslovanja u godini 1932. po članovima ravnateljstva i nadzornog odbora u poslu Narodne štedione i poduzeća ciglane, 18. travnja 1932., kut. br. 240.

⁴⁹ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz isplaćenih beriva i skupačkih dodataka u godini 1932., kut. br. 240.

⁵⁰ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Tužba Narodne štedione d.d. Križevci protiv rješenja Savske financijske direkcije u Zagrebu upućena 3. rujna 1937. Kr. upravnom sudu u Zagrebu, kut. br. 240.

⁵¹ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Dopis Narodne štedione d.d. Križevci upućen 5. listopada 1934. Poreskoj upravi Križevci, kut. br. 240; HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Dopis Narodne štedione d.d. Križevci upućen 29. travnja 1936. Savskoj financijskoj direkciji u Zagrebu, ur. br. 22739/1936., kut. br. 240; HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Iskaz izdataka za ciglanu od 5. listopada 1934. u svrhu proizvodnje ciglarske robe u 1933. godini, kut. br. 240.

na nove zajmove).⁵² Čisti dobitak prvi je put izostao 1933. godine, a gubitak je iznosio 22.037,70 dinara.⁵³

Na udaru privredne krize koja se 1934. godine dodatno pogoršala i djelovala na cjelokupno poslovanje novčarskih zavoda, našla se i Narodna štediona. Zbog toga je razumljivo da se njezino mjenično poslovanje, kao glavno, kao i poslovanje ulozima umanjilo u odnosu na prethodne godine. Zastoj u poslovanju bio je uočljiv i u Ciglanu jer je seljak, dakle glavni kupac ciglarske robe, bio kupovno nesposoban. Zbog takvih prilika, koje nisu vladale samo u Kraljevini Jugoslaviji nego u gotovo čitavu svijetu, Štediona je svoje poslovanje za 1934. godinu zaključila s gubitkom u iznosu od 24.126,19 dinara.⁵⁴ Jedna od tema glavne skupštine dioničara održane 13. svibnja 1935. godine bila je i ustanovljivanje kamata na uloge sukladno Uredbi o zaštiti zemljoradnika, prema kojoj su kamate zemljoradničkih dugova ustanovljene s 4,5%. Skupštinari su odlučili da se kamata na uloge, a s obzirom na snižene kamate na zemljoradničke dugove, ustanovi s 5% godišnje.⁵⁵ Činovnice u Štedioni 1934. godine bile su Marija

Košćević i Anka Sabolović, dok je dvorkinja bila Jalža Berend.⁵⁶

Privredna kriza bila je prisutna i 1935. godine. Osobito negativno djelovala je na one novčarske zavode koji su većinom imali seljačku klijentelu. Među zavodima koji su bili teško pogođeni posljedicama krize bila je i Narodna štediona. Osim toga, Uredba o zaštiti zemljoradnika je, štiteći zemljoradnike dužnike neovisno o tome je li im zaštita bila potrebna, također nepovoljno djelovala na poslovanje novčarskih zavoda. Uslijed neprekidnog provizorija, čestih izmjena navedene Uredbe i nesavjesne agitacije raznih agitatora o razduženju, pokolebani su bili i oni dužnici koji su s malo dobre volje mogli udovoljavati svojim obavezama i dužnostima otplate i isplate zajmova. Posljedice takva stanja snažno su se osjećale u cjelokupnu privrednom životu, a ponajviše u poslovanju novčarskih zavoda. Tako je Narodna štediona, zbog pomanjkanja nužne gotovine i zbog trošnosti kružne peći, morala posve obustaviti rad Ciglane. Uslijed toga Štediona je 1935. godine poslovanje zaključila gubitkom od 3.044,15 dinara.⁵⁷ Na glavnoj skupštini dioničara održanoj 21. svibnja 1936. godine u nadzorni odbor izabran je dioničar Aleksander Lapčević.⁵⁸

Gubitak Štedione na dan 31. prosinca 1936. godine iznosio je 8.632,55 dinara. Članovi ravnateljstva bili su Dragan vitez Trnski (predsjednik), Matija Mirt, Jakob Hirschl, Josip Strahinšćak i Franjo Petrović. Članovi nadzornog odbora bili su Aleksander Lapčević, dr. Ivo pl. Pomper i Samuel Grossmann.⁵⁹ Prema pročišćenoj bilanci Narodne štedione od 30. studenoga 1937. godine gubitak je iznosio 73.373,52 dinara.⁶⁰

Na temelju Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika od 23. studenoga 1934. godine⁶¹

⁵² Uredba o maksimiranju kamata donesena je 22. studenoga 1933. godine. Novčarski zavodi na području svake banovine bili su dužni da u roku mjesec dana od dana stupanja na snagu te Uredbe utvrde najvišu kamatnu stopu za posuđeni novac. Kamata je pritom mogla biti najviše za 5% veća od eskontne stope Narodne banke. Zavodi su mogli utvrditi istovjetnu kamatnu stopu za cijelu banovinu ili različite stope za pojedine dijelove banovine i za pojedine vrste zavoda, kao što su bile, primjerice, dioničke banke, štedionice i privredne kreditne zadruge. Kamata na uloge koje su primali novčarski zavodi nije mogla biti veća od eskontne stope Narodne banke smanjene za 1%. Pod novčarskim zavodima u smislu ove Uredbe podrazumijevale su se novčarske ustanove koje su bile osnovane kao dionička društva, zatim kao društva s ograničenom odgovornošću ili kao kreditne privredne zadruge, potom štedionice samoupravnih tijela i udruženja, kao i one novčarske ustanove koje su bile osnovane po zakonima donesenim za svaku od njih posebno. Ako je novčarski zavod platio veću kamatu na ulog od one koju je propisivala ova Uredba, bio je novčano kažnjen od ministra trgovine i industrije do 50.000 dinara. Sume naplaćene po tim kaznama unesene su u fond za nadzor nad novčarskim zavodima. Vidi u: *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* 15 (Beograd, 1933), broj 278. Vidi i: Siniša Lajnert, »Jastrebarska dionička štedionica u Jastrebarskom: ustroj, djelovanje i likvidacija (1894.–1948.)«, *Arhivski vjesnik*, broj 58 (Zagreb, 2015), str. 121–174, na str. 130.

⁵³ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara Narodne štedione održane 11. svibnja 1934., kut. br. 240; HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Razmjera Narodne štedione d.d. u Križevcima za poslovnu godinu 1933., kut. br. 240.

⁵⁴ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Izvještaj ravnateljstva Narodne štedione d.d. Križevci o poslovanju za 1934. godinu, 4. siječnja 1935., kut. br. 240.

⁵⁵ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara Narodne štedione održane 13. svibnja 1935., kut. br. 240.

⁵⁶ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Izkaz isplaćenih beriva i skuparinskih dodataka u godini 1934., kut. br. 240.

⁵⁷ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Izvještaj ravnateljstva Narodne štedione d.d. Križevci o poslovanju za 1935. godinu, 16. svibnja 1936., kut. br. 240.

⁵⁸ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara Narodne štedione održane 21. svibnja 1936., kut. br. 240.

⁵⁹ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Bilanca Narodne štedione d.d. u Križevcima za godinu 1936., kut. br. 295.

⁶⁰ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Pročišćena bilanca Narodne štedione d.d. u Križevcima sa 30. studenoga 1937., kut. br. 295.

⁶¹ Ministarski savjet na prijedlog ministra trgovine i industrije donio je 23. studenoga 1934. godine novu Uredbu o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika. Pod novčanim zavodom podrazumijevale su se novčane ustanove koje su bile osnovane kao dionička društva ili kao društva s ograničenom odgovornošću, zatim kao štedionice samoupravnih tijela

Narodna štediona zamolila je 25. siječnja 1938. godine Odsjek za kreditne ustanove i osiguranje Ministarstva trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije u Beogradu odgodu plaćanja na šest godina. Razlog tome bio je taj što su dužnici Štedione u pretežnom dijelu (91%) bili zemljoradnici zaštićeni Uredbom o likvidaciji zemljoradničkih dugova,⁶² čije je tražbine po spomenutoj

Uredbi Štediona predala podružnici Privilegovane agrarne banke u Zagrebu u iznosu od 2,748.044,06 dinara.⁶³ Štediona je na te tražbine u razdoblju od četir-

ili udruženja, te kao zadruge u smislu postojećih trgovačkih zakona i zakona o zadrugama, koje su imale za cilj organiziranje trgovačkog, zanatskog, industrijskog i hipotekarnog kredita. Navedenom Uredbom svaki novčani zavod koji je došao u nemogućnost udovoljiti svojim obavezama mogao je, kao i kod prethodne Uredbe od 22. studenoga 1933. godine, podnijeti molbu Ministarstvu trgovine i industrije da mu se odobri odgodu plaćanja, da mu se odobri sanacija ili da mu se odobri vanstečajna likvidacija. Za mjere odgode plaćanja i sanacije zavodima su odobravane razne financijske olakšice. Vezano uz navedene olakšice, za ovaj rad značajan je članak 15. stavak 1. Uredbe, temeljem kojega se oslobađaju poreza svi otpisi propalih i sumnjivih aktiva novčanog zavoda, kao i valorizacija nepokretnosti. Odgoda plaćanja mogla se odobriti na najdulje šest godina. Stopa za kamatu po starim ulozima na štednju i po tekućim računima nije mogla biti manja od 2%, ali ni veća od 4% bruto godišnje. Odgoda plaćanja ili sanacija mogla se odobriti za molbe koje su bile podnesene najkasnije u roku godine dana od stupanja Uredbe na snagu. Ministar trgovine i industrije mogao je prije donošenja odluke narediti pregled novčanog zavoda koji je podnio molbu, a zbog utvrđivanja stvarnog stanja tog zavoda, ili je mogao saslušati Savjetodavni odbor za bankarstvo pri Ministarstvu trgovine i industrije. Pri Odsjeku za kreditne ustanove i osiguranje Ministarstva trgovine i industrije ustanovljen je Inspektorat, čiji je zadatak bio da upravlja navedenim pregledima. Temeljem članka 23. nove Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika, ministar trgovine i industrije mogao je postaviti komesara za vršenje nadzora nad radom onih novčanih zavoda kojima je bilo odobreno odlaganje plaćanja. Komesar je mogao obustaviti izvršenje zaključka organa zavoda ako je ustanovio da je protivim pravilima zavoda, naređenjima Uredbe ili postojećim zakonima. O tome je odmah morao izvijestiti ministra trgovine i industrije. Vidi u: *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* 16 (Beograd, 1934), broj 272.

⁶² Dana 25. rujna 1936. godine donesena je Uredba o likvidaciji zemljoradničkih dugova. Odnosila se na sve dugove koji su nastali prije 20. travnja 1932. godine, i to onih koji su u vremenu zaduženja i na dan stupanja na snagu te Uredbe bili zemljoradnici. Temeljem te uredbe zemljoradnikom je smatrana fizička osoba kojoj je poljoprivreda bila glavni izvor prihoda. Dugove zemljoradnika činile su sve obaveze u novcu privatnopravnog karaktera, bez obzira na porijeklo duga i bez obzira na to duguje li ih zemljoradnik kao glavni dužnik ili kao jamac. Propisi Uredbe nisu se odnosili na tražbine Narodne banke Jugoslavije, Državne hipotekarne banke i Privilegovane agrarne banke. Isplatu dugova obuhvaćenih tom Uredbom prema novčarskim zavodima, prema kreditnim zadrugama svih oblika i prema zadrugama koje su po svojim pravilima mogle davati novčane kredite zemljoradnicima-zadrukarima, preuzela je Privilegovana agrarna banka koja je bila ovlaštena da u ime države regulira obaveze i obavlja naplatu. Te ustanove bile su dužne u roku od tri mjeseca navedenoj banci predati sve vjerovničke isprave po tim dugovima, kao i sve podatke o nekre-

tinama obvezanih osoba. Zemljoradnici koji su dugovali novčarskim ustanovama prestali su biti njihovi dužnici i postali su dužnici Privilegovane agrarne banke. Visina duga zemljoradnika bila je utvrđivana obračunom neplaćene ugovorne kamate, ali ne više od 12% godišnje do 20. travnja 1932. godine, te je potom bila priračunavana glavnici. Tako utvrđena visina duga služila je kao temelj za smanjivanje duga po odredbama navedene Uredbe. Od tog dijela navedenog potraživanja odbijena su po knjigama konačno otpisana potraživanja, ukoliko nisu bila dovoljno pokrivena hipotekom, i tako dobivena suma smanjila se za 25%. Novčarske ustanove bile su dužne pokriti smanjenja od 25% isključivo na teret vrijednosti svojih stvarnih rezervi i na teret 50% vrijednosti svojega kapitala. Ukoliko se tim vrijednostima nije moglo pokriti izvršeno smanjenje od 25%, nepokrivenu razliku pokrila je država, i to tako što je ustanovama izdavala obveznice. Ukupni dug zemljoradnika koji nije prelazio 25.000 dinara smanjio se za 50%, a dug veći od 25.000 dinara smanjio se za najviše 30%. Zemljoradnici su morali isplatiti taj dug Privilegovanoj agrarnoj banci s 4,5% kamata godišnje u roku od dvanaest godina. Vidi u: *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* 18 (Beograd, 1936), broj 223. Vidi i: Lajnert, »Jastrebarska dionička štedionica u Jastrebarskom: ustroj, djelovanje i likvidacija (1894.-1948.)«, str. 131–132.

⁶³ Temeljem Zakona o Privilegovanoj agrarnoj banci od 16. travnja 1929. godine osnovana je Privilegovana agrarna banka a. d. sa sjedištem u Beogradu. Banka je osnovana kao dioničko društvo s ciljem da povoljnim kreditima pomaže poljoprivredu i privredu. Osim redovitih bankovnih poslova iz svojeg djelokruga, za državu je obavljala i dva specijalna posla: financij-sku likvidaciju agrarne reforme na velikim posjedima počevši od 1933. godine i likvidaciju zemljoradničkih dugova počevši od 1936. godine. Okružni kao trgovački sud u Zagrebu objavio je 12. prosinca 1936. godine u trgovačkom registru za društvene tvrtke upis podružnice Privilegovane agrarne banke a. d. Beograd u Zagrebu pod sljedećim nazivom: Privilegovana agrarna banka a. d. filijala u Zagrebu. Po Zakonu o Privilegovanoj agrarnoj banci od 16. travnja 1929. godine i statuta filijala od 5. studenoga 1936. godine, podružnica je obavljala sve poslove po članku 11. Zakona o Privilegovanoj agrarnoj banci i sve poslove po Uredbi o likvidaciji zemljoradničkih dugova od 25. rujna 1936. godine. Iznos temeljne glavnice bio je 700,000.000 dinara razdijeljene na 1,400.000 komada dionica po 500 dinara, koje su glasile na donosioca. Tvrtku su predstavljali, zastupali i punovažno potpisivali upravnik podružnice i jedan činovnik koji je imao pravo potpisa. Zakonskom odredbom o preuzimanju poslova Privilegovane agrarne banke a. d. na području Nezavisne države Hrvatske od 29. prosinca 1943. godine, dotadašnja podružnica Privilegovane agrarne banke a. d. Beograd u Zagrebu postala je samostalna državna novčana ustanova pod imenom Privilegirana agrarna banka u Zagrebu. Dotadašnja podružnica Privilegovane agrarne banke a. d. u Sarajevu postala je podružnica Privilegirane agrarne banke u Zagrebu. U djelokrug banke spadali su poslovi prema Uredbi o likvidaciji zemljoradničkih dugova od 25. rujna 1936. godine i naplata tražbina Privilegovane agrarne banke a. d. Beograd na području Nezavisne Države Hrvatske. Stupanjem na snagu Zakona o uređenju i djelovanju kreditnog sistema, dotadašnja Privilegovana agrarna

naest godina trebala dobivati kamate snižene 3% i otplatni anuitet. Uslijed toga Štediona nije bila u mogućnosti u kratkom vremenu udovoljiti obavezama prema svojim vjerovnicima ulagačima, kojima je do tada uvijek izlazila u susret isplaćivanjem potraživanja, ne koristeći se zaštitom. S obzirom da je na postojeće uloge do tada plaćala kamate od 1,5% i s obzirom na niske zemljoradničke kamate, Štediona je zamolila da kamate ostanu takve i tijekom trajanja odgode plaćanja. Zbog teške financijske situacije i zbog činjenice da je nakon predaje brojnih dužnika Privilegovane agrarne banke ostao neznatan broj dužnika te iznos portfelja od tek 9%, Štediona je zatražila da joj se ne postavlja komesar jer bi to iziskivalo nove izdatke koje poslovanje ne bi moglo podnijeti.⁶⁴

Odsjek za kreditne ustanove i osiguranje Ministarstva trgovine i industrije izradio je temeljem pročišćene bilance od 30. studenoga 1937. godine financijsku analizu poslovanja Narodne štedione, i to (u tisućama dinara): Aktiva (sveukupno 3.333): gotovina 73, vrijednosni papiri 7, mjenice 3.023, reeskont 15, tekući računi 80, poduzeća u vlastitoj režiji 62, gubitak 73. Pasiva (sveukupno 3.333): glavnica 250, rezervni fondovi 826, ulozi 2.147, reeskont 15, ostala pasiva 95.

Po Uredbi o likvidaciji zemljoradničkih dugova, Privilegovanoj agrarnoj banci ustupljene su zemljoradničke mjenice za 2.748.044,06 dinara, tako da je po njima Štediona trebala otpisati 687.011 dinara na ime 25% smanjenja. Budući da su obaveze Štedione u iznosu od 2.257.298,13 dinara bile gotovo u potpunosti pokrivene potraživanjima Privilegovane agrarne banke i gotovinom u blagajni u ukupnom iznosu od 1.134.423,30 dinara, za pokriće razlike od 122.874,83 dinara bilo je dovoljno i 34% realizacije ostale aktive. Konkretnije rečeno: potraživanja po mjenicama 289.995,94 dinara, tekući računi 80.361 dinara, vrijednosni papiri 7.219 dinara i poduzeće (Ciglane) 61.400 dinara, što čini sveukupno 358.615,94 dinara. Temeljem toga, Odsjek za kreditne ustanove i osiguranje predložio je da se Štedioni odobri zaštita predviđena zakonom.⁶⁵

Na temelju molbe Narodne štedione d.d. Križevci od 4. veljače 1938. godine,⁶⁶ a u skladu s Uredbom o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika od 23. studenoga 1934. godine i Uredbom o izmjeni Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika od 5. listopada 1935. godine, Trgovinsko odjeljenje Ministarstva trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije u Beogradu donijelo je 12. veljače 1938. godine Rješenje II. br. 3.983/K kojim je Narodnoj štedioni odobreno:⁶⁷

1. odlaganje plaćanja na šest godina.
2. kamatna stopa na stare uloge na štednju i po tekućim računima od 2% bruto godišnje, počevši od 4. veljače 1938. godine.
3. financijske olakšice iz članka 15. Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika.⁶⁸

Prema propisima Uredbe o likvidaciji zemljoradničkih dugova od 25. rujna 1936. godine, Narodna štediona predala je 23. travnja 1937. godine cijeli svoj seljački (zemljoradnički) portfelj podružnici Privilegovane agrarne banke u Zagrebu. Zbog toga što je poslovanje Štedione od njezina utemeljenja bilo ponajprije okrenuto zemljoradnicima, Štediona je tom Uredbom bila teško pogođena. Naime, Privilegovanoj agrarnoj banci predala je 91% svojih potraživanja kao čista zemljoradnička dugovanja, dok je tek 9% dotadašnjih potraživanja ostalo u portfelju. Onda kada je Štedioni zbog Uredbe oduzeto i 25% njezinih potraživanja zbog smanjenja seljačkog dugovanja koja su predana Privilegovanoj agrarnoj banci, a ulagači štednih uloga bili i dalje ostavljeni na teret zavodima, nastalo je teško i bezizlazno stanje ne samo za Narodnu štedionu, već i za sve pokrajinske novčarske zavode te zadruga koji su svoje poslovanje temeljili na zemljoradnicima kao glavnom klijentelom. Posljedica koju je Uredba donijela tim zavodima bila je umiranje novčarskih zavoda i kreditnog zadrugarstva, a s njima i seljakā te seljačke veresije. U takvim prilikama poslovanje Štedione 1937. godine završilo je gubitkom od 93.216,63 dinara.⁶⁹ Činovnice u Štedioni

za kreditne ustanove i osiguranje, kut. br. 295.

⁶⁶ Kao što je već rečeno, Narodna štediona poslala je molbu 25. siječnja 1938. godine, a koja je uruđbirana u Ministarstvu trgovine i industrije 4. veljače 1938. godine.

⁶⁷ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Prijepis rješenja Trgovinskog odjeljenja Ministarstva trgovine i industrije II. br. 3.983/K od 12. veljače 1938., spis ur. br. 31.835/42., kut. br. 295.

⁶⁸ Temeljem članka 15. Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika, poreza su oslobođeni svi otpisi propalih i sumnjivih aktiva novčanog zavoda, kao i valorizacija nekretnina. Uz to, zavodi su bili oslobođeni poreza i taksi, osim takse za podneske zbog upisa u trgovački registar. Vidi u: *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* 16 (Beograd, 1934), broj 272.

⁶⁹ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Izvještaj ravnateljstva Narodne štedione d.d. Križevci o poslovanju za

banka preimenovana je 26. listopada 1945. godine u Zadružnu i poljoprivrednu banku sa sjedištem u Beogradu i nastavila je s radom kao savezna banka. Donošenjem Uredbe o spajanju kreditnih poduzeća iz državnog sektora od 25. rujna 1946. godine, Zadružna i poljoprivredna banka Federativne Narodne Republike Jugoslavije spojila se s Narodnom bankom Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Vidi u: Lajnert, »Jastrebarska dionička štedionica u Jastrebarskom: ustroj, djelovanje i likvidacija (1894.–1948.)«, str. 131–132.

⁶⁴ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Dopis Narodne štedione upućen 25. siječnja 1938. Ministarstvu trgovine i industrije, kut. br. 295.

⁶⁵ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Financijska analiza poslovanja Narodne štedione od strane Odsjeka

su 1937. godine bile Anka Sabolović i Ivka Večković, dok je dvorkinja bila Jalža Berend. Ravnatelj i knjigovođa bio je Franjo Petrović.⁷⁰ Na glavnoj skupštini dioničara održanoj 29. svibnja 1938. godine usvojen je proračun osobnih i materijalnih izdataka za 1938. godinu, a prema članku 29. Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika,⁷¹ u ukupnom iznosu od 85.112,70 dinara.⁷²

Odlukom Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 29. listopada 1937. godine otvoren je specijalni kredit novčanim zavodima na račun njihovih tražbina kod Privilegovane agrarne banke za predana zemljoradnička dugovanja prema Uredbi o likvidaciji zemljoradničkih dugova, a u svrhu isplaćivanja uloga do 10.000 dinara. Na sjednici od 17. lipnja 1938. godine ravnateljstvo Narodne štedione donijelo je oslobođanje svih uloga do 10.000 dinara postojećih na dan 4. veljače 1938. godine (dan zamoljenog odlaganja plaćanja) u svrhu njihove isplate iz spomenutog specijalnog kredita Narodne banke. Ravnateljstvo Štedione zamolilo je ministra trgovine i industrije da odobri taj zaključak, što je ministar 1. srpnja 1938. godine i učinio.⁷³

Na temelju Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika te odluke ministra pravde br. 123.470 od 20. prosinca 1938. godine, ministar trgovine i industrije postavio je 29. prosinca 1938. godine Odlukom II br. 49.375/K Antuna Puka, starješinu Sreskog suda u Križevcima, za komesara pri Narodnoj štedioni d.d. Križevci. Njegova dužnost bila je da sudjeluje s pravom savjetodavnog glasa na svim sjednicama upravnog i nadzornog odbora, da kontrolira sve društvene poslove, da sudjeluje na redovnim i izvanrednim pregledima blagajne i društvenih knjiga, zatim da sudjeluje na zborovima dioničara i da po potrebi saziva zborove dioničara. Kada bi komesar zamijetio da je neki zaključak protivan pravilima ili odredbama Uredbe o zaštiti novčanih

zavoda i njihovih vjerovnika ili postojećim zakonima, mogao je obustaviti njegovo izvršenje i o tome je izvijestiti ministra trgovine i industrije. Plaća komesara u iznosu od 300 dinara mjesečno bila je isplaćivana na teret Štedione.⁷⁴ Godine 1938. gubitak Štedione iznosio je 155.571,82 dinara.⁷⁵

Ante Puk primio je dekret o imenovanju za komesara 2. siječnja 1939. godine te je istoga dana stupio u kontakt s vodećim i odgovornim ljudima Narodne štedione s ciljem upoznavanja sa stanjem i prilikama u njoj. Prema njegovu izvještaju od 1. travnja 1939. godine Štediona je nastojala udovoljiti propisima Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika da bi njezina sanacija uslijed dozvoljenog odlaganja plaćanja bila što efikasnija. Poslovanje Štedione uglavnom je bilo vezano uz zemljoradnike, pa su ekonomska kriza te Uredba o zaštiti zemljoradnika Štedionu dovele u plaćne teškoće. Štediona je 1938. godine u zagrebačkoj podružnici Narodne banke Kraljevine Jugoslavije ishodila kredit u iznosu od 250.000 dinara u svrhu isplate onih vjerovnika-ulagača čija potraživanja nisu prelazila iznos od 8.500 dinara. Narodna banka odobrila je traženi kredit uz izričit uvjet da on mora biti isplaćen vlasnicima uložnica do visine navedene sume, a da Štediona mora predložiti isplaćene uložnice banci. U suprotnom je pogodba sklopljena i realizirana na temelju onog potraživanja koje je Štediona imala prema Privilegovanoj agrarnoj banci na temelju predanog portfelja zemljoradničkih mjenica. Taj portfelj je, kao što je već naglašeno, iznosio 2.784.044,06 dinara, od čega je 75% Štediona potraživala u smislu Uredbe o likvidaciji zemljoradničkih dugova. Štediona je, naime, Narodnoj banci cedirala⁷⁶ svoja anuitetna potraživanja prema Privilegovanoj agrarnoj banci do visine duga. Do 1. travnja 1939. godine Privilegovana agrarna banka je po obračunu od Štedione preuzela potraživanja prema zemljoradnicima u iznosu od 1.953.332 dinara, točnije 1764 od ukupno prijavljenih 1905 dužnika. Štediona se 1938. godine strogo pridržavala uvjeta koje joj je postavila Narodna banka pa je do 1. siječnja 1939. godine svojim ulagačima isplatila 202.165,83 dinara, a od 1. siječnja 1939. do 31. ožujka 1939. godine još 37.023,49 dinara. Ukupno je bilo isplaćeno 232.027,68 dinara, odnosno

1937. godinu, 10. siječnja 1938., kut. br. 240.

⁷⁰ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Izkaz isplaćenih beriva i skuparinskih dodataka u godini 1937., kut. br. 240.

⁷¹ Temeljem članka 29. Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika, upravni odbor novčanog zavoda koji je dobio odobrenje za odlaganje plaćanja trebao je na odobrenje predložiti svakoj redovitoj godišnjoj glavnoj skupštini dioničara iznos redovnih osobnih i materijalnih izdataka za iduću godinu. Vidi u: *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* 16 (Beograd, 1934), broj 272.

⁷² HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara Narodne štedione održane 29. svibnja 1938., kut. br. 240.

⁷³ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik sa sjednice ravnateljstva Narodne štedione od 17. lipnja 1938., dopis Ministarstva trgovine i industrije upućen 1. srpnja 1938. Narodnoj štedioni, kut. br. 295.

⁷⁴ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Odluka ministra trgovine i industrije II br. 49.375/K od 29. prosinca 1938., kut. br. 295.

⁷⁵ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Bilanca Narodne štedione d.d. u Križevcima za godinu 1938., kut. br. 240.

⁷⁶ Klaić, *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice*, natuknica »cedirati«, str. 214b: »cedirati, cedìrām lat. (isp. cedent) ustupiti, prepustiti štogod svoga, naročito svoju tražbinu prema trećoj osobi«.

bilo je podmireno 47 ulagača koji su se prijavili do 31. ožujka 1939. godine. Podmirivane su bile kamate na stara dugovanja, porezi, javna davanja i režije. Ulagачi su imali povjerenje u Štedionu. Očito su bili uvjereni da će biti podmirena sva njihova potraživanja pa nisu navlačivali sa svojim zahtjevima. To najbolje potvrđuje podatak da su u prvom tromjesečju 1939. godine samo 22 ulagača tražila povrat svojih uloga, pa je svakome isplaćen odgovarajući dio. Primici Štedione u prvom tromjesečju, zajedno s blagajničkim ostatkom od 31. prosinca 1938. godine, iznosili su 190.781,21 dinara, a izdaci 154.255,86 dinara. Stanje blagajne 31. ožujka 1939. godine iznosilo je 36.525,35 dinara u gotovini. Mjeničnih dužnika koji nisu bili pod zaštitom bilo je 126, a njihovi ukupni dugovi, dakle potraživanja Štedione prema njima, iznosili su 211.425 dinara. Štediona je štedljivo poslovala pa je zbog toga smanjila režije na minimum i zadržala samo jednog činovnika: Franju Petrovića, dugogodišnjeg upravitelja, koji je tada bio i knjigovođa te blagajnik. Time je postignuta znatna ušteda. Štediona je novac iz novog dugovanja koristila samo za podmirenje ulagača-vjerovnika, pri čemu je vodila računa i o eventualnim izvanrednim slučajevima, kao što su smrt, bolesti i slično. Nova se kreditiranja nisu vršila jer za to uslijed malih prihoda nije bilo mogućnosti. U odnosu na stanje u doba odobrenja odlaganja plaćanja, stanje se 1. travnja 1939. godine popravilo jer su se ukupni dugovi Štedione od 4. veljače 1938. do 31. ožujka 1939. godine smanjili za 427.456,59 dinara. Novih uloga i poslova nije bilo. Sav rad i napor Štedione svodio se na to da se što prije i bolje likvidiraju stare tražbine i dugovi. Štediona je svoja potraživanja naplaćivala prilično sporo, čemu su uzrok bile tadašnje novčane i kreditne prilike te gospodarski odnosi. Komesar Puk smatrao je da je stanje Štedione relativno povoljno te da će se postepeno poboljšavati.⁷⁷ Gubitak Štedione iznosio je 1939. godine 191.287,13 dinara.⁷⁸

Na redovitoj glavnoj skupštini dioničara Narodne štedione održane 14. srpnja 1940. godine, u ravnateljstvo su izabrani Dragan vitez Trnski, Josip Strahinšćak, Jakob Hirschl, dr. Ivo Pomper i Ljubomir Maštrović. U nadzorni odbor izabrani su Aleksander Lapčević, Samuel Grossmann i Zdenko Hirschl. Za predsjednika je izabran Dragan vitez Trnski, a za potpredsjednika Jakob Hirschl.⁷⁹

Prema podacima o Narodnoj štedioni d.d. Križevci i vlasnicima njezinih dionica koji su 8. studenoga 1940. godine prijavljeni kod Odjela za obrt, trgovinu i industriju Banske vlasti Banovine Hrvatske pod brojem 71.039/VII-1940., uplaćena dionička glavница iznosila je i dalje 250.000 dinara, a bila je podijeljena na 2.000 komada dionica koje su glasile na donositelja. Prijavljeni predmet poslovanja Štedione bili su svi poslovi u skladu s odredbama vezanima uz rad štediona. Krajem 1940. godine dioničari su bili: 1) Dragan Trnski (umirovljeni veliki župan, prebivalište u Zagrebu, rođen u rimokatoličkoj vjeroispovijesti); 2) Josip Strahinšćak (posjednik, prebivalište u Križevcima, rođen u rimokatoličkoj vjeroispovijesti); 3) Franjo Petrović (umirovljeni općinski bilježnik, prebivalište u Križevcima, rođen u rimokatoličkoj vjeroispovijesti); 4) Jakob Hirschl (trgovac, prebivalište u Križevcima, rođen u izraelskoj vjeroispovijesti); 5) dr. Ivo Pomper (odvjetnik, prebivalište u Križevcima, rođen u rimokatoličkoj vjeroispovijesti); 6) Zdenko Hirschl (trgovac, prebivalište u Križevcima, rođen u izraelskoj vjeroispovijesti); 7) Božo Blažinčić (učiteljski pripravnik, prebivalište u Čakovcu, rođen u rimokatoličkoj vjeroispovijesti);⁸⁰ 8) Samuel Grossmann (trgovački putnik, prebivalište u Križevcima, rođen u izraelskoj vjeroispovijesti); 9) Marija Petrović rođ. Košćević (kućanica, prebivalište u Križevcima, rođena u rimokatoličkoj vjeroispovijesti); 10) Leo Weinberger (trgovački pomoćnik, prebivalište u Križevcima, rođen u izraelskoj vjeroispovijesti); 11) Dragec Hirschl (trgovac, prebivalište u Zagrebu, rođen u izraelskoj vjeroispovijesti); 12) Ljubomir Maštrović (profesor, prebivalište u Zagrebu, rođen u rimokatoličkoj vjeroispovijesti); 13) Kamilo Goranić (umirovljeni veterinarski savjetnik, prebivalište u Zagrebu, nepoznate vjeroispovijesti). Osim njih, prema podacima iz razdoblja od travnja do srpnja 1941. godine, dioničari su bili i: 14) Cvjeta Juhn (kućanica, prebivalište u Zagrebu, rođena u izraelskoj vjeroispovijesti); 15) Đuro Predović (industrijalac, prebivalište u Zagrebu, rođen u rimokatoličkoj vjeroispovijesti, na dan prijave starokatolik); 16) dr. Branko Grossmann (odvjetnički koncipijent, prebivalište u Zagrebu, rođen u izraelskoj vjeroispovijesti); 17) Štefanija Pomper (posjednica, prebivalište u Križevcima, rođena u rimokatoličkoj vjeroispovijesti); 18) Jugoslavenska udružena banka d.d. Zagreb (od 1941. godine Hrvatska udružena banka d.d. Zagreb); 19) Biskupski ordinarijat Križevci; 20) Marko Deutsch (trgovac, prebivalište u Križevcima, rođen u izraelskoj vjeroispovijesti).

⁷⁷ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Izvještaj Ante Puka, komesara kod Narodne štedione od 1. travnja 1939., kut. br. 295.

⁷⁸ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Bilanca Narodne štedione d.d. u Križevcima za godinu 1939., kut. br. 240.

⁷⁹ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara Narodne štedione

održane 14. srpnja 1940., kut. br. 240.

⁸⁰ Pored Bože Blažinčića rukom je nadopisana Marija Blažinčić. Prema podacima o dioničarima od 1. travnja 1941. godine, Marija Blažinčić rođena Horvat bila je posjednica s prebivalištem u Križevcima, rimokatoličke vjeroispovijesti.

sti); 21) inž. Saša Lapčević (privredni savjetnik, prebivalište u Zagrebu, rođen u grčko-istočnoj vjeroispovijesti, na dan prijave rimokatolik); 22) Kurt i Ivana Allnoch (prokurist Prve hrvatske štedionice Zagreb, prebivalište u Zagrebu, rođeni u rimokatoličkoj vjeroispovijesti); 23) Marija Brenner (bankovna činovnica, prebivalište u Zagrebu, rođena u rimokatoličkoj vjeroispovijesti); 24) Adela Weiss⁸¹ (prebivalište u Križevcima, rođena u izraelskoj vjeroispovijesti); 25) Hermina Rotter (privatnica, prebivalište u Križevcima, rođena u izraelskoj vjeroispovijesti). Na dan 6. studenoga 1940. godine članovi ravnateljstva bili su Dragan vitez Trnski, Josip Strahinšćak, dr. Ivo Pomper, Ljubomir Maštrović i Jakob Hirschl. Članovi nadzornog odbora bili su Saša Lapčević, Samuel Grossmann i Zdenko Hirschl. Poslovni ravnatelj i prokurist bio je Franjo Petrović.⁸²

Kao što je već rečeno, na temelju Uredbe o likvidaciji zemljoradničkih dugova od 25. rujna 1936. godine, 91% potraživanja Narodne štedione u ukupnom iznosu od 2,748.044 dinara predana su Privilegovanoj agrarnoj banci, a tek je 9% nezaštićenih dužnika ostalo Štedioni u portfelju u daljnjem poslovanju. Potraživanja vjerovnika Štedione krajem 1940. godine iznosila su 1,135.513 dinara (ulagači za uloge na štednju u iznosu od 1,072.751 dinara i reeskontna veresija podružnice u Zagrebu Narodne banke u iznosu od 62.762 dinara). Istodobno, potraživanja Narodne štedione iznosila su 1,365.052 dinara (neisplaćeni anuiteti Privilegovanoj agrarnoj banci za predana zemljoradnička dugovanja u iznosu od 1,111.212 dinara i nezaštićeni dužnici koji su ostali kod Štedione u iznosu od 253.840 dinara). Osim toga, prometna vrijednost nekretnina Narodne štedione iznosila je 300.000 dinara. Sve to predstavljalo je potpunu sigurnost za podmirenje vjerovnika. Treba naglasiti da je Štediona od vremena dobivene zaštite (od 1938. do kraja 1940. godine) isplatila 1,160.716 dinara (ulagačima na štedne uloge iznos od 960.478 dinara i Narodnoj banci na račun reeskontne veresije iznos od 200.238 dinara). Zbog svega navedenog jasno je da Narodna štediona nije svojom krivicom došla pod zaštitu, već silom Uredbe o likvidaciji zemljoradničkih dugova, prema kojoj Privilegovana agrarna banka mora izvršiti isplatu preuzetih seljačkih dugova u razdoblju od četrnaest godina. Zato Narodna štediona, kojoj je Privilegovana agrarna banka bila glavni dužnik, nije mogla prije udovoljiti svojim obavezama. Zbog tih zakonom opravdanih razloga, Narodna štediona d.d. Križevci zamolila je 28.

prosinca 1940. godine Odjel za obrt, trgovinu i industriju Banske vlasti Banovine Hrvatske da joj se rok zaštite odlaganja plaćanja na šest godina, odobren 12. veljače 1938. godine rješenjem Ministarstva trgovine i industrije, ponovno odobri. Zaštita je trebala trajati do 4. veljače 1944. godine. Banska vlast urudžbirala je tu molbu 4. siječnja 1941. godine pod brojem 499.⁸³ Temeljem Naredbe o privremenom uređenju odnosa novčanih zavoda, koji se nalaze pod zaštitom u smislu Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika, prema njihovim vjerovnicima,⁸⁴ zaštita od 17. studenoga 1940. godine produljena je do nove zakonske odredbe.⁸⁵

U četvrtom tromjesečju 1940. godine Narodna štediona još nije uspjela prodati preostale četiri gradilišne čestice u Gundulićevoj ulici, u kojoj se nalazila Ciglana. Ante Puk, povjerenik pri Narodnoj štedioni, pretpostavljao je da će to uslijediti tijekom proljeća 1941. godine, kada oživi građevinska djelatnost. Kupci otuđenih šesnaest čestica postepeno su otplaćivali kupovninu. Neki su zamolili poček do proljeća, što im je odobreno jer su bili sigurni platiše. Čim bi isplatili kupovninu trebali su biti sačinjeni ugovori i tek tada im je kupljeni objekt trebao biti predan u posjed. Zbog obilnih i čestih jesenskih kiša i nagle zime, kupci materijala Ciglane (Vernik i Baranović) zamolili su odobrenje da dimnjak Ciglane i suše mogu srušiti te odvesti do 1. travnja 1941. godine. Upravni odbor Štedione prihvatio je taj prijedlog, s čime se složio i povjerenik Ante Puk. Kupovna za sav materijal Ciglane i pomoćnih zgrada iznosio je 162.000 dinara, a plaćao se sukcesivno prema

⁸³ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Podatci o dioničkim društvima i imaocima dionica za katastar dionica sastavljeni prema uputama Banske vlasti Banovine Hrvatske, Odjel za obrt, industriju i trgovinu, ur. br. 71.039/VII-1940. i ur. br. 14.997/1942., kut. br. 295.

⁸⁴ Ban je 17. studenoga 1940. godine na temelju članka 1. Uredbe o ovlaštenju bana za uređenje pitanja osnivanja, poslovanja, otuđenja i likvidacije privrednih poduzeća od 29. listopada 1940. godine, propisao Naredbu o privremenom uređenju odnosa novčanih zavoda, koji se nalaze pod zaštitom u smislu Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika, prema njihovim vjerovnicima. U svrhu uređivanja obaveza novčanih zavoda koji su se nalazili pod zaštitom u smislu Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika, svi novčani zavodi koji su se nalazili pod zaštitom trebali su Banskoj vlasti najkasnije do 10. siječnja 1941. godine podnijeti molbu za privremeno produljenje zaštite, i to bez obzira na istek roka zaštite. U molbi je trebao biti naveden rok do kojega se tražilo produljenje zaštite i obrazloženje zbog kojega se traži produljenje zaštite. O molbi je odlučivala Banska vlast po slobodnoj ocjeni odlukom kojom je zamoljeno produljenje dozvoljeno ili odbijeno. Vidi u: *Narodne novine: službeni list Banovine Hrvatske* 106 (Zagreb, 1940), broj 291.

⁸⁵ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Odluka Ministarstva državne riznice br. 17.204 od 16. veljače 1945., spis ur. br. 17.204/1944., kut. br. 295.

⁸¹ Kao zanimanje Adele Weiss navedeno je »supruga liječnika«.

⁸² HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Podatci o dioničkim društvima i imaocima dionica za katastar dionica sastavljeni prema uputama Banske vlasti Banovine Hrvatske, Odjel za obrt, industriju i trgovinu, ur. br. 71.039/VII-1940., kut. br. 295.

napredovanju rušenja. Tijekom 1940. godine rad Narodne štedionice bio je relativno povoljan. Nastojanje zavoda bilo je stalno usmjereno prema njegovoj što skorijoj sanaciji. Uloga je isplaćeno znatno više negoli je rasporedom bilo predviđeno. Režije i javna davanja plaćana su redovito. U četvrtom tromjesečju 1940. godine nije bilo novih poslova, što je bio odraz kriznog vremena i teških ekonomskih prilika u kojima se svijet nalazio. Od 1. listopada do 31. prosinca 1940. godine prikupljeno je 8.520 dinara tražbina, plaćeno je 1.348 dinara poreza, a ulagačima je isplaćeno 13.906 dinara. Od toga je plaćeno 2.100 dinara za izvanredne slučajeve u smislu članka 20. točke 3. Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika.⁸⁶ Otplata reeskonta veresije Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije iznosila je 65.000 dinara. Prema tome, ostao je još dug na reeskontu od 62.697 dinara. Stanje blagajne 31. prosinca 1940. godine iznosilo je 91.650,10 dinara.⁸⁷

Sveukupno poslovanje Štedionice u 1940. godini vršilo se u odmjerenim skučenim granicama, a prema Uredbi o likvidaciji zemljoradničkih dugova i prema Uredbi o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika. Ne imajući novog poslovanja, Štedionica je prikupljala preostale stare dugove i kamate koji su bili upotrijebljeni dijelom za pokriće režija, a dobrim dijelom za isplatu vjerovnikā, posebice ulagača. U usporedbi s 1939. godinom Štedionica je u poslovnoj 1940. godini uspjela sniziti potraživanja vjerovnikā, ulagača i Narodne banke Kraljevine Jugoslavije s naslova reeskontne veresije za ukupni iznos od 182.519 dinara. Preciznije rečeno, Štedionica je u 1940. godini ulagačima isplatila ukupno 56.400 dinara, a Narodnoj banci 126.119 dinara. U takvim teškim prilikama poslovanje je u 1940. godini završilo gubitkom od 186.394,47 dinara.⁸⁸ Štedionica je 1940. godine beriva isplatila Antunu Puku (komesar),

Franji Petroviću (ravnatelj i knjigovođa) te Jalži Berend (dvorkinja).⁸⁹

Poslovanje Narodne štedionice u prvom tromjesečju 1941. godine i dalje je bilo usmjereno prema njezinoj sanaciji. Utjerivane su tražbine nezaštićenih dužnika, isplaćivani su ulozi pojedinim ulagačima na temelju rasporeda o upotrebi gotovine, podmirivani su režijski troškovi, porezi i javna davanja, pa se cjelokupno poslovanje moglo smatrati relativno normalnim. Novih poslova još uvijek nije bilo, no unatoč tome nije bilo sumnje da je zavod aktivan. Privilegovana agrarna banka isplatila je Štedioni 8. veljače 1941. godine četvrti anuitet u iznosu od 102.572 dinara. Od svih vjerovnika Štedionice najveće potraživanje bilo je ono Narodne banke Kraljevine Jugoslavije. Njezina tražbina od Narodne štedionice iznosila je 20. prosinca 1938. godine ukupno 250.000 dinara s naslova reeskompta. Taj je vjerovnik u međuvremenu otpao jer je bio potpuno podmiren. Glavnoj podružnici Narodne banke u Zagrebu isplaćeno je 18. ožujka 1941. godine 62.762 dinara u gotovini. To je bio posljednji obrok koji je dospijevao 20. ožujka 1941. godine. Stanje blagajne iznosilo je 31. siječnja 1941. godine 99.047,74 dinara, 28. veljače 1941. godine 238.325,39 dinara, a 31. ožujka 1941. godine 166.073,69 dinara. Od 1. siječnja do 31. ožujka 1941. godine zavod je na ime uloga svojim starim vjerovnicima isplatio svega 24.039 dinara. To je bilo veoma povoljno, s obzirom na to da je po »rasporedu o upotrebi gotovine« za cijelo prvo polugodište 1941. godine za to bilo predviđeno 36.000 dinara. Od isplaćene sume dio je otpadao na izvanredne slučajeve iz socijalnih razloga 7.900 dinara (već navedeni članak 20. točka 3. Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika), dok je u rasporedu za prvih šest mjeseci za to bilo predviđeno 8.000 dinara. Zavod je u istom razdoblju za beriva isplatio 10.893 dinara, ostali režijski i kancelarijski troškovi iznosili su 2.006 dinara, dok je na račun poreza plaćeno 1.436 dinara. U prvom kvartalu 1941. godine prikupljeno je 11.540 dinara starih tražbina.⁹⁰

⁸⁶ Temeljem članka 20., točke 3. Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika od 23. studenoga 1934. godine, Štedionica je novcem naplaćenim iz svojih potraživanja trebala uzeti u obzir i izuzetna podmirivanja ulagača u slučaju bolesti, smrti i neophodnog uzdržavanja njih i njihovih obitelji. Vidi u: *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* 16 (Beograd, 1934), broj 272.

⁸⁷ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedionice d.d. Križevci, Izvješće Ante Puka, povjerenika pri Narodnoj štedionici od 1. siječnja 1941., o poslovanju u IV. tromjesečju 1940., spis ur. br. 1.457/1941., kut. br. 295.

⁸⁸ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedionice d.d. Križevci, Izvještaj ravnateljstva banke od 9. siječnja 1941. o poslovanju štedionice u 1940. godini (43. poslovna godina) za glavnu skupštinu dioničara, spis ur. br. 9.155/1941., kut. br. 295. Vidi i: »Račun gubitka i dobitka Narodne štedionice d.d. Križevci od 31. prosinca 1940.«, *Narodne novine: službeni list Nezavisne Države Hrvatske* 105 [107] (Zagreb, 1941), broj 138.

⁸⁹ HR-HDA-152. Dosje Narodne štedionice d.d. Križevci, Iskaz isplaćenih beriva i skuparinskih dodataka u godini 1940., kut. br. 240.

⁹⁰ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedionice d.d. Križevci, Izvješće Ante Puka, povjerenika pri Narodnoj štedionici od 2. travnja 1941., o poslovanju u I. tromjesečju 1941., spis ur. br. 22.801/1941., kut. br. 295.

4. Djelovanje Narodne štedione u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj

Prema podacima koje je Narodna štediona d.d. Križevci 20. rujna 1942. godine uputila Državnoj riznici Nezavisne Države Hrvatske, zavod nije imao povjerenika jer su poslije 18. travnja 1941. prema tadašnjoj Odredbi broj 309 od 18. travnja 1941. godine prestala povjereništva.⁹¹ Društvena pravila nisu mijenjana poslije 1. siječnja 1941. godine.⁹²

S danom 11. travnja 1941. godine Jakob Hiršl iz Križevaca, trgovac židovske vjeroispovijesti, zahvalio se na funkciji člana ravnateljstva Narodne štedione. Član ravnateljstva Josip Strahinšćak preminuo je 10. lipnja 1941. godine. Osim toga, 11. travnja 1941. godine kao članovi nadzornog odbora zahvalili su se na toj funkciji Zdenko Hiršl iz Križevaca, trgovac židovske vjeroispovijesti, te Samuel Grossmann iz Križevaca, trgovački putnik židovske vjeroispovijesti.⁹³ Na redovitoj glavnoj skupštini dioničara Narodne štedione održanoj 10. listopada 1941. godine, u ravnateljstvo su izabrani Đuro Predović, industrijalac iz Zagreba, i Ivo Brodarić, gradski senator iz Križevaca. U nadzorni odbor izabrani su Ivan Gregurić, industrijalac iz Križevaca, te Stjepan Kukelj, posjednik i općinski načelnik iz Bočkovca.⁹⁴

Otkad je 1937. godine sve seljačke dugove predala Privilegovanoj agrarnoj banci temeljem Uredbe o likvidaciji zemljoradničkih dugova, cjelokupno poslovanje Narodne štedione d.d. u Križevcima obavljalo se u skladu sa spomenutom Uredbom, kao i u skladu s Uredbom o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika. Ne imajući u 1941. godini znatnijeg poslovanja, Štediona je prikupljala preostale stare dugove i kamate koji su upotrijebljeni dijelom za pokriće režija, a većim dijelom za isplatu vjerovnika-ulagača. Štedioni je tijekom 1941. godine uspjelo sniziti potraživanja vjerovnika-ulagača i

Hrvatske državne banke⁹⁵ za ukupnih 105.305 kuna⁹⁶ jer je ulagačima u toj godini isplaćen iznos od 42.543 kune, a Hrvatskoj državnoj banci reeskontna veresija u iznosu od 62.762 kune. Tom transakcijom u potpunosti je isplaćena reeskontna veresija. U takvim teškim prilikama koje su se uvelike pogoršale ratnim stanjem, poslovanje Štedione je u 1941. godini završilo s gubitkom od 178.669,99 kuna.⁹⁷ Na glavnoj skupštini dioničara održanoj 28. prosinca 1942. godine Dragan vitez Trnski pismeno se zahvalio na članstvu u ravnateljstvu. Prisutni dioničari primili su njegovu zahvalu na znanje, nakon čega je dogovoreno da se upražnjeno mjesto člana ravnateljstva popuni 1943. godine na sljedećoj sjednici glavne skupštine.⁹⁸

Temeljem članka 9. točke 1. Obrtnog zakona⁹⁹ Narodna štediona d.d. u Križevcima za poslovođu je

⁹⁵ Zakonskom odredbom o osnivanju Hrvatske državne banke od 10. svibnja 1941. godine osnovana je Hrvatska državna banka sa sjedištem u Zagrebu kao emisijski zavod pod suverenitetom Nezavisne Države Hrvatske. U djelokrug banke spadali su svi poslovi bivše Narodne banke Kraljevine Jugoslavije. Uz to, Hrvatska državna banka preuzela je cjelokupno poslovanje bivše Narodne banke Kraljevine Jugoslavije na području Nezavisne Države Hrvatske te sve njezine podružnice i postojeće organizacije. Ujedno je preuzela svu imovinu bivše Narodne banke Kraljevine Jugoslavije na području Nezavisne Države Hrvatske. Hrvatska državna banka obavljala je svoje poslovanje pod neposrednim nadzorom ministra narodnog gospodarstva. Vidi u: *Narodne novine: službeni list Nezavisne Države Hrvatske* 105 [107] (Zagreb, 1941), broj 25.

⁹⁶ Zakonskom odredbom o novcu Nezavisne Države Hrvatske od 7. srpnja 1941. godine uvedena je novčana jedinica kuna (kn) koja se dijeli na 100 banica (b). Vrijednost jedne kune odgovarala je vrijednosti od 17,921 miligrama (0,017921 grama) čistoga zlata. Tom odredbom ovlaštena je Hrvatska državna banka da zamijeni dinarske novčanice bivše Narodne banke Kraljevine Jugoslavije novim novčanicama, koje su od 26. svibnja 1941. godine nosile potpis ministra narodnog gospodarstva Lovre Sušića. Hrvatska državna banka zamijenila je dinarske novčanice novim državnim novčanicama u jednakoj naslovnoj (nominalnoj) vrijednosti bez ikakvih odbitaka. Vidi u: Lajnert, »Jastrebarska dionička štedionica u Jastrebarskom: ustroj, djelovanje i likvidacija (1894.–1948.)«, str. 158.

⁹⁷ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Izvještaj ravnateljstva banke od 10. siječnja 1942. o poslovanju štedione u 1941. godini (44. poslovna godina) za glavnu skupštinu dioničara, spis ur. br. 9.135/1944., kut. br. 295. Vidi i: »Račun razmjere Narodne štedione d.d. Križevci od 31. prosinca 1941.«, *Narodne novine: službeni list Nezavisne Države Hrvatske* 106 [108] (Zagreb, 1942), broj 291.

⁹⁸ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara Narodne štedione d.d. Križevci od 28. prosinca 1942., spis ur. br. 9.135/1944., kut. br. 295.

⁹⁹ Temeljem članka 9. točke 1. Zakona o radnjama od 5. studenoga 1931. godine, pravne osobe su za obavljanje radnje morale imati poslovođu. Vidi u: *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* 13 (Beograd, 1931), broj 262. Krajem 1941. godine Zakon o radnjama od 5. studenoga 1931. godine mijenja naziv

⁹¹ Od trenutka kada je na snagu stupila Odredba o ukidanju povjereništava kod privatnih novčanih zavoda (18. travnja 1941. godine), dužnosti su razriješeni svi povjerenici koji su kod njih bili postavljeni. Poslovanje je do daljnje odredbe vršila redovna uprava zavoda, koja se pridržavala postojećih zakonskih propisa. Vidi u: *Narodne novine: službeni list Države Hrvatske* 105 [107] (Zagreb, 1941), broj 5.

⁹² HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, dopis Narodne štedione upućen 20. rujna 1942. Državnoj riznici, spis ur. br. 31.835/1942., kut. br. 295.

⁹³ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, dopis Narodne štedione upućen 19. lipnja 1941. Ministarstvu narodnog gospodarstva, spis ur. br. 22.201/1941., kut. br. 295.

⁹⁴ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara Narodne štedione d.d. Križevci od 10. listopada 1941., spis ur. br. 9.155/1941., kut. br. 295.

Gradskom poglavarstvu u Križevcima prijavila Franju Petrovića (rođen 1878. godine), svojeg dotadašnjeg poslovođu, ravnatelja i prokurista. Gradsko poglavarstvo u Križevcima odobrilo je 12. studenog 1942. godine pod brojem 12.290/42. Franju Petrovića za poslovođu Narodne štedione.¹⁰⁰

Na temelju Zakonske odredbe o prestanku zaštite novčanih ustanova koje uživaju odgodu plaćanja od 8. siječnja 1944. godine,¹⁰¹ Narodna štediona d.d. u Križevcima podnijela je 26. rujna 1944. godine molbu Ministarstvu državne riznice kojom su zatražili skidanje zaštite prijelazom u redovito poslovanje te odobrenje financijskih pogodnosti prema člancima 13. i 15. Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika od 23. studenoga 1934. godine.¹⁰² Molbi je priložena raz-

mjera zavoda s računom gubitka i dobitka za 1943. godinu te svjedodžba Gradskog poglavarstva u Križevcima od 26. rujna 1944. godine o vrijednosti nekretnina (kuća u Gundulićevoj ulici broj 19 i zemljište u Križevcima) kao sastavnom dijelu imovine Štedione. Sveukupno imovinsko stanje Štedione iznosilo je 5,421.244,55 kuna.¹⁰³ Sa sveukupnim dugovanjem u iznosu od 1,451.252,14 kuna,¹⁰⁴ čista imovina iznosila je 3,969.992,41 kuna. Nakon prestanka ratnih prilika, Narodna štediona nakanila je provesti sjedinjenje s Vrbovačkom dioničkom štedionom u Vrbovcu sa sjedištem u Križevcima.

Povodom molbe Narodne štedione d.d. u Križevcima zaprimljene 4. listopada 1944. godine pod brojem 17.201/1944. te nakon ocjene svih podnesenih podataka, uvažavajući bankovno-organizatorske i kreditno-političke momente, ministar Državne riznice odobrio je 6. siječnja 1945. godine Narodnoj štedioni skidanje zaštite prijelazom u redovito poslovanje pod uvjetom da do 30. lipnja 1945. godine povisi temeljnu dioničku glavnica od 250.000 kuna na 1,500.000 kuna, i to bilo uplatom u gotovini, bilo sjedinjenjem s nekim drugim novčarskim zavodom. Neispunjavanje uvjeta iz te odluke za posljedicu je imalo donošenje odluke o likvidaciji. U obrazloženju odluke ministar je naglasio da potrebe kraja u

u Obrtni zakon. Vidi u: »Zakonska odredba o promjeni naziva i propisa Zakona o radnjama od 19. prosinca 1941.«, *Narodne novine: službeni list Nezavisne Države Hrvatske* 105 [107] (Zagreb, 1941), broj 208.

¹⁰⁰ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Odluka Gradskog poglavarstva u Križevcima br. 12.290 od 12. studenoga 1942., spis ur. br. 39.002/1942., kut. br. 295.

¹⁰¹ Zakonska odredba o prestanku zaštite novčanih ustanova, koje uživaju odgodu plaćanja donesena je 8. siječnja 1944. godine. Novčane ustanove koje su uživale odgodu plaćanja u smislu Uredbe od 23. studenoga 1934. godine broj II 41.032-K-1934. o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika i Uredbe od 23. studenoga 1934. godine broj 81070-V o zaštiti zemljoradničkih kreditnih zadruga i njihovih saveza ili koje su uživale odgodu plaćanja produženu Naredbom od 17. studenoga 1940. godine broj 76.232-VII-1940 o privremenom uređenju odnosa novčanih zavoda, koji se nalaze pod zaštitom u smislu Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika, prema njihovim vjerovnicima i Naredbom od 11. veljače 1941. godine broj 12.287-IV-1941. o privremenom uređenju odnosa seljačkih kreditnih i drugih privrednih zadruga te njihovih saveza, koje se nalaze pod zaštitom u smislu Uredbe o zaštiti zemljoradničkih kreditnih zadruga i njihovih saveza, prema njihovim vjerovnicima, prestale su uživati tu zaštitu nakon odluke ministra Državne riznice Nezavisne Države Hrvatske. Navedene novčane ustanove bile su dužne do 30. lipnja 1944. godine podnijeti Ministarstvu državne riznice molbu za skidanje zaštite prijelazom u redovito poslovanje ili za skidanje zaštite prijelazom u likvidaciju ili za izvanstečajnu likvidaciju u smislu propisa Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika od 23. studenoga 1934. godine. Molba je trebala biti potkrijepljena dokazima o imovinskom i stvarnom stanju podnositelja molbe. Ministar državne riznice donosio je po slobodnoj prosudbi, a prema stanju novčane ustanove i stanju općih gospodarskih i kreditnih prilika, posebnu odluku o svakoj novčanoj ustanovi. Za novčanu ustanovu koja nije podnijela odgovarajuću molbu do 30. lipnja 1944. godine, ministar Državne riznice donio je odluku o prijelazu te ustanove u izvanstečajnu likvidaciju u smislu propisa Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika. Vidi u: *Narodne novine: službeni list Nezavisne Države Hrvatske* 108 [110] (Zagreb, 1944), broj 19.

¹⁰² Temeljem članaka 13. i 15. Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika od 23. studenoga 1934. godine, zavodu

koji je tražio odlaganje plaćanja ili sanaciju moglo se odobriti sljedeće: valorizacija nepokretne imovine; olakšice za slučaj spajanja (fuzije) s nekim drugim društvom; financijske olakšice (oslobađanje od poreza svih otpisa propale i sumnjive aktive novčanog zavoda kao i valorizacija nekretnina, oslobađanje od poreza i svih taksi, osim takse za podneske radi upisa u trgovački registar). Vidi u: *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* 16 (Beograd, 1934), broj 272.

¹⁰³ Sveukupno imovinsko stanje sastojalo se od sljedećih stavaka: 1) gotovina, mjenice, vrijednosni papiri, potraživanja kod Privilegovane agrarne banke za predane seljačke dugove, neotpisani 25% ostatak seljačkih dugova, razni drugi dužnici – 1,838.213,73 kune; 2) vrijednost nekretnina (kuća i zemljište u Križevcima upisani u gruntovni uložak 1.792 i gruntovni uložak 152 p.o. grada Križevaca – 2,200.000 kuna; 3) stvarna vrijednost inventara – 800.000 kuna; 4) pričuvna zaklada – 496.508,74 kune; 5) pričuva bivšeg poduzeća (Cigla) – 86.522,08 kuna. Sveukupno: 5,421.244,55 kuna. Na katastarskoj čestici broj 6.370/5 (gruntovni uložak 1.792) nalazila se kuća u križevačkoj Gundulićevoj ulici broj 19, koja je građena od cigle i pokrivena crijepom, a sastojala se od tri sobe, dvije kuhinje, dvije smočnice i od nusprostorijsa. Katastarske čestice br. 304 i 305 (gruntovni uložak 152) nalazile su se u Križevcima, a na njima se nalazilo gradilište na uglu Potočke, Zakmardijeve i Smičiklasove ulice. Na dan 26. rujna 1944. godine vrijednost kuće iznosila je 1,200.000 kuna, a gradilišta 1,000.000 kuna.

¹⁰⁴ Stvarno stanje duga bilo je sljedeće: 1) dionička glavnica – 250.000 kuna; 2) ulozi i vjerovnici – 1,197.539,14 kuna; 3) nepodignute dividende – 1.632 kune; 4) Privilegovana agrarna banka na privremenom računu – 2.081 kuna. Sveukupno: 1,451.252,14 kuna.

kojem je djelovala Štediona svakako zahtijevaju jedan domaći novčarski zavod. Povišenje dioničke glavnice smatrano je novim temeljem za početak zdravog poslovanja. Ukoliko bi se Štediona sjedinila s nekim drugim novčarskim zavodom ostvario bi se i drugi cilj, dakle koncentracija bankarstva, što je odgovaralo planu nadzorne oblasti u pogledu bankarstva.¹⁰⁵

5. Likvidacija Narodne štedione u socijalističkoj Jugoslaviji

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata, jugoslavenska vlast na čelu s Komunističkom partijom Jugoslavije pristupila je nacionalizaciji sredstava za proizvodnju, stvaranju državnog vlasništva te izgradnji administrativno-centralističkog sustava upravljanja društvenim poslovima, posebice privredom. Polazeći od uvjerenja da su sve vrste privatnog vlasništva, kao i slobodno tržište te poduzetništvo povijesno iscrpljeni, Komunistička partija Jugoslavije je nakon preuzimanja vlasti otpočela proces likvidacije svih oblika privatnog vlasništva. Privatni novčarski zavodi najprije su stavljeni pod kontrolu, nakon čega je uslijedila njihova likvidacija.¹⁰⁶

Temeljem Rješenja o reviziji dozvola za rad privatnih kreditnih ustanova od 26. studenoga 1945. godine, sve privatne kreditne ustanove, i to bez obzira na to jesu li poslovale ili ne, bile su zbog revizije dužne podnijeti svoju dozvolu za rad saveznom Ministarstvu financija putem nadležnog zemaljskog Ministarstva financija najkasnije do 31. prosinca 1945. godine. Ukoliko kreditne ustanove nisu podnijele svoju dozvolu za rad na reviziju, bile su, a temeljem članka 4. spomenutog Rješenja, upućene na likvidaciju, dok su odgovorne osobe kažnje-

ne novčanom kaznom do 500.000 dinara.¹⁰⁷ U težim slučajevima, protiv njih se vodio kazneni postupak.¹⁰⁸

Odjel za kreditne ustanove Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske zatražio je 23. siječnja 1946. godine od Okružnog narodnog odbora u Bjelovaru da Narodna štediona d.d. Križevci podnese molbu zbog revizije dozvole za rad te da ponudi obrazloženje zbog kojega to nije učinila na vrijeme: do 31. prosinca 1945. godine.¹⁰⁹ Narodna štediona uputila je 27. ožujka 1946. godine dopis Odjelu financija Gradskog narodnog odbora u Križevcima u kojem je naveden razlog nepodnošenja molbe za reviziju dozvole. Odlukom Gradskog narodnog odbora broj 6.112 od 25. rujna 1945. godine Štediona je bila lišena svojih zavodskih prostorija, kao i cjelokupnog inventara te zavodskih knjiga. Nakon ukinuća navedene odluke, Štediona je tek 27. ožujka 1946. godine stupila u posjed novih uredskih prostorija i djelomično vraćenih knjiga i spisa. Štedioni je u ratnim događanjima nestala i dozvola koju je svojedobno izdalo bivše Gradsko poglavarstvo u Križevcima te je nije mogla poslati na uvid. Štediona je sa svakim radom prestala od svibnja 1945. godine, kada je postavljen povjerenik. Osim toga, Štediona nije mogla raditi ni zbog pomanjkanja gotovine, pa ni snositi najnužnije režijske izdatke. Budući da je u svojem poslovanju bila posve okrenuta zemljoradnicima, država joj je dugovala isplatu od deset anuitetnih obroka preuzetih zemljoradničkih dugova (oko 1,250.000 dinara) iz kojih bi trebala isplatiti ulagače jer drugih vjerovnika nije imala. S obzirom na sve navedeno, a bez ikakve krivice te kao neznatan zavod s 250.000 kuna dioničke glavnice, Štediona je odlučila prijeći u vanstečajnu likvidaciju koja se trebala

¹⁰⁵ HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Molba Narodne štedione upućena 26. rujna 1944. Ministarstvu državne riznice, Odluka Ministarstva državne riznice br. 17.204 od 16. veljače 1945., kut. br. 295; HR-HDA-215. Dosje Narodne štedione d.d. Križevci, Svjedočba o porezu i vrijednosti od 26. rujna 1944., spis ur. br. 17.204/1944., kut. br. 295.

¹⁰⁶ Olga B. Giler, »Formiranje arhivskog fonda na nivou federacije iz oblasti bankarstva«, *Arhivist* 32/1–2 (Beograd, 1982), str. 132–160, na str. 137; Dušan Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest* (Zagreb: Golden marketing, 1999), str. 221–231.

¹⁰⁷ Zakonom o povlačenju i zamjeni okupacijskih novčanica od 5. travnja 1945. godine uvodi se nova novčana jedinica Demokratske Federativne Jugoslavije – dinar (din), koji se dijelio na 100 para (p). Na teritoriju Demokratske Federativne Jugoslavije iz opticaja se povlače dotadašnje novčanice: albanski frank (leka), talijanska lira, kune, levi, njemačke marke, penge i takozvani srpski dinar (Nedićev) te se zamjenjuju za novčanice dinara Demokratske Federativne Jugoslavije. Zakonom o tečajevima za povlačenje okupacijskih novčanica i o uređenju obaveza na području Hrvatske od 21. lipnja 1945. godine, određena je zamjena za dinare Demokratske Federativne Jugoslavije. Zamjena novčanica obavljala se od 30. lipnja do 9. srpnja 1945. godine, i to po sljedećem tečaju: 1.000 kuna = 7 dinara Demokratske Federativne Jugoslavije. Vidi u: Lajnert, »Jastrebarska dionička štedionica u Jastrebarskom: ustroj, djelovanje i likvidacija (1894.–1948.)«, str. 166.

¹⁰⁸ *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije* 1 (Beograd, 1945), broj 93.

¹⁰⁹ HR-HDA-620. Služba likvidacije starih poslova centrale Narodne banke Jugoslavije u Zagrebu (1946–1972), 8.83. Upravni poslovi u vezi likvidacije Narodne štedione Križevci, dopis Ministarstva financija NRH upućen 25. travnja 1946. saveznom Ministarstvu financija u Beogradu, ur. br. 38.665/1946., kut. br. 254.

verificirati na glavnoj skupštini nakon izrade bilance za 1945. godinu.¹¹⁰

Uzevši u obzir podnesak Narodne štedione i njezino tadašnje stanje, Odjel za kreditne ustanove Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske predložio je 25. travnja 1946. godine Bankovno-valutnom odjeljenju saveznog Ministarstva financija u Beogradu da se Štediona uputi u likvidaciju. Također je predloženo da se na nju ne primijeni propis članka 4. Rješenja o reviziji dozvola za rad privatnih kreditnih ustanova.¹¹¹

Odjel za kreditne ustanove Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske predložio je 16. studenoga 1946. godine Bankovno-valutnom odjeljenju Ministarstva financija Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Beogradu da se za likvidacijske organe Narodne štedione imenuju sljedeće osobe: 1) Antun Sisgoreo, upravitelj podružnice Zemaljske banke za Hrvatsku u Križevcima, kao predsjednik likvidacijskog odbora i predstavnik Ministarstva financija Federativne Narodne Republike Jugoslavije; 2) dr. Ivo Pomper, kao član i predstavnik Narodne štedione; 3) Đuro Slaviček iz Gornje Brckovčine-Križevci, kao član i predstavnik ulagača (vjerovnikā).¹¹²

Narodna štediona imala je u ožujku 1947. godine potraživanje kod Zadružne i poljoprivredne banke u iznosu od 119.570,91 dinara na ime priznatih i obračunatih zemljoradničkih dugova. Problematika neriješenih zemljoradničkih dugova pojavljivala se kod gotovo svih kreditnih ustanova u likvidaciji.¹¹³ Okružni sud u Bjelovaru objavio je 10. ožujka 1947. godine da je u trgovačkom registru suda kod Narodne štedione d.d. u Križevcima određen upis te da je rješenjem Ministarstva financija Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Beogradu broj VII. 20.864 od 26. studenoga 1946. godine određena likvidacija. Upisan je i gore navedeni likvidacijski odbor.¹¹⁴

Likvidacijski odbor Narodne štedione d.d. u Križevcima u likvidaciji oglosio je da će 23. travnja 1947. godine u Križevcima, Gundulićeva ulica broj 19, javnom dražbom prodavati nekretnine Štedione: prizemna kuća od cigle koja se sastoji od tri sobe za stanovanje, dvije kuhinje, dvije izbe, nusprostorije, s vrtom i dvorištem, površine od 240 četvornih hvati, kao i jedno gradilište na uglu Zakmardijeve i Potočke ulice (glavna ulica) površine od 300 četvornih hvati. Kupovnina se trebala uplatiti odmah.¹¹⁵ Prodaje namještaja i nekretnina Štedione u 1947. godini održavane su 23. travnja, 3. svibnja, 6. svibnja, 27. lipnja i 18. listopada, što je činilo 5 prodaja.¹¹⁶

Dana 23. travnja 1947. godine održana je javna dražba nekretnina Narodne štedione koja je bila bezuspješna jer je jedini dražbovatelj Josip Kešer iz Križevaca ponudio 30.000 dinara, dok je procijenjena vrijednost ustanovljena na 35.000 dinara. Riječ je o dražbi nekretnina koje se sastoje od čestica katastarskih brojeva 304 i 305 površine od oko 300 četvornih hvati, katastarska općina Križevci, gradilište zvano Danićevo. Međutim, Kešer je nakon dražbe održane 23. travnja 1947. godine ponudio 40.000 dinara. Likvidacijski odbor je zaključkom od 28. travnja 1947. godine prihvatio Kešerovu ponudu, pozvavši ponuditelja kao kupca da na račun kupovnine do 4. svibnja 1947. godine položi iznos od 20.000 dinara, a ostalih 20.000 dinara do 30. lipnja 1947. godine. No, kupac je pismenom izjavom od 6. svibnja 1947. godine poručio da odustaje od kupnje. Budući da u tom trenutku nije bilo nijednog povoljnog ponuditelja, Narodna štediona zamolila je 8. svibnja 1947. godine Ministarstvo financija Narodne Republike Hrvatske za odobrenje da se prodaja tih nekretnina izvrši putem slobodne prodaje.¹¹⁷ Sekretarijat Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske dostavio je 27. svibnja 1947. godine predsjedniku likvidacijskog odbora Narodne štedione rješenje Ministarstva financija Federativne Narodne Republike Jugoslavije broj 18.129 od 19. svibnja 1947. godine kojim se odobrava prodaja nekretnina putem slobodne prodaje.¹¹⁸ Na molbu likvidacijskog odbora Narodne štedione od 28. lipnja 1947. godine, Ministarstvo financija Narodne Republike Hrvatske odobrilo je 7. srpnja 1947. godine produženje

¹¹⁰ HR-HDA-620, 8.83. Dopis Narodne štedione d.d. Križevci upućen 27. ožujka 1946. Gradskom NO Križevci, kut. br. 254.

¹¹¹ HR-HDA-620, 8.83. Dopis Ministarstva financija NRH upućen 25. travnja 1946. saveznom Ministarstvu financija u Beogradu, ur. br. 38.665/1946., kut. br. 254. Budući da je Štediona odlučila prijeći u likvidaciju koju je predložilo i Ministarstvo financija Narodne Republike Hrvatske, u tom dopisu vjerojatno se mislilo na novčanu kaznu do 500.000 dinara i na eventualni kazneni postupak.

¹¹² HR-HDA-620, 8.83. Dopis Ministarstva financija NRH upućen 16. studenoga 1946. saveznom Ministarstvu financija u Beogradu, ur. br. 3.392/1946., kut. br. 254.

¹¹³ HR-HDA-620, 8.83. Dopis Odjela za kreditne ustanove Ministarstva financija NRH br. 1.436/1947. upućen 18. ožujka 1947. Bankovno-valutnom odjeljenju Ministarstva financija FNRJ u Beogradu, kut. br. 254.

¹¹⁴ *Narodne novine: službeni list Narodne Republike Hrvatske* 3 (109) (Zagreb, 1947), broj 37.

¹¹⁵ *Narodne novine: službeni list Narodne Republike Hrvatske* 3 (109) (Zagreb, 1947), broj 26.

¹¹⁶ HR-HDA-620, 8.83. Iskaz troškova likvidacije oko upravljanja, uzdržavanja, unovčenja i diobe likvidacijske imovine Narodne štedione d.d. Križevci od 1. prosinca 1947., kut. br. 254.

¹¹⁷ HR-HDA-620, 8.83. Dopis Narodne štedione d.d. Križevci upućen 8. svibnja 1947. Ministarstvu financija NRH, ur. br. 10.189/1947., kut. br. 254.

¹¹⁸ HR-HDA-620, 8.83. Dopis Ministarstva financija NRH br. 12.810 upućen 27. svibnja 1947. Narodnoj štedioni d.d. Križevci, kut. br. 254.

Tablica 5.

AKTIVA (u dinarima)		PASIVA (u dinarima)	
Gotovina:		Troškovi likvidacije zavoda-neisplaćeni	21.203
1. Gotovina u blagajni	34.614,74	Dugujuće plaće	41.991,08
2. Žiro-račun kod Narodne banke	112.321,46	Otpremnina	12.000
Vrijednosni papiri:¹		Otkazna plaća	9.000
Državni (3% državne obveznice)	111.500	Ulozi na knjižice:	
Razna aktiva:		Redovni do 5.000 dinara	152.123,95
Dubiozna potraživanja	8.439,34	Redovni preko 5.000 dinara	22.325,71
Gubitak 1947./1948.	207,54	Pričuva za nenaplative tražbine	8.439,34
UKUPNO	267.083,08	UKUPNO	267.083,08

- ¹ Riječ je o 223 komada 3% državnih obveznica konvertiranog duga prema Zakonu o konverziji predratnih dugova od 1. srpnja 1946. godine po 500 dinara. Vidi u: HR-HDA-620, 8.83. Popis vrijednosnih papira Narodne štedione d.d. Križevci od 7. lipnja 1948., kut. br. 254.

roka za okončanje likvidacije do 15. listopada 1947. godine.¹¹⁹ Dana 19. rujna 1947. godine Narodna štediona obavijestila je Ministarstvo financija Narodne Republike Hrvatske da se preostale nekretnine Štedione sastoje od gradilišta koje ima oko 300 četvornih hvati i koje je u zakupu Alojzija Bunka, radnika kod tvrtke Vinalko Križevci, a uz zakupninu od 400 dinara godišnje.¹²⁰

Ministarstvo financija Narodne Republike Hrvatske dozvolilo je 29. rujna 1947. godine Narodnoj štedioni da može i bez prethodnog odobrenja Ministarstva prodati svoje nekretnine iz slobodne ruke i ispod procijenjene vrijednosti, a uz cijenu koju treba sporazumno utvrditi s kupcem. Uvjet je bio da se nekretnine zbog prodaje ponude Kotarskom narodnom odboru Križevci. Ako oni odbiju, nekretnine bi se onda ponudile nekoj drugoj državnoj ustanovi ili državnom privrednom poduzeću, zatim nekoj zadrugi, a tek onda nekoj privatnoj osobi.¹²¹ Na molbu likvidacijskog odbora Narodne štedione od 14. listopada 1947. godine, Ministarstvo financija Narodne Republike Hrvatske odobrilo je 22. listopada 1947. godine produženje roka za okončanje likvidacije do 1. prosinca 1947. godine.¹²²

Dana 1. prosinca 1947. godine održana je sjednica likvidacijskog odbora Narodne štedione d.d. Križevci. Predsjednik likvidacijskog odbora Antun Sisgoreo priopćio je da je Kotarski narodni odbor u Križevcima uplatio kod podružnice u Križevcima Narodne banke iznos od 21.800 dinara na ime: a) kupovnine za kupljeno gradilište zvano Danićevo u Križevcima, na uglu Zakmardijeve i Potočke ulice, površine od oko 300 četvornih hvati u iznosu od 20.000 dinara; b) kupovnine za kupljeni namještaj, točnije jedan pisaći stol i jedan stolac u vrijednosti od 1.800 dinara. Ta informacija primljena je na znanje s odobrenjem.¹²³ Prema podacima Narodne štedione d.d. Križevci u likvidaciji koji su 5. svibnja 1948. godine upućeni Ministarstvu financija Narodne Republike Hrvatske, potraživanje Štedione prema bivšoj Privilegovanoj agrarnoj banci u iznosu od 111.533 dinara potpuno je, dijelom u 3% obveznicama, a dijelom u gotovini, podmirila Državna investicijska banka Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Beogradu.¹²⁴

Budući da likvidacijsko tijelo privatnih kreditnih ustanova u likvidaciji nije uspjelo provesti likvidaciju do isteka roka, temeljem Rješenja o preuzimanju aktive i pasive privatnih kreditnih poduzeća u likvidaciji od 9. svibnja 1948. godine, država je preuzela cjelokupnu aktivu i pasivu Narodne štedione d.d. Križevci, a prema odobroj završnoj likvidacijskoj bilanci. Likvidator je završnu likvidacijsku bilancu trebao dostaviti na odo-

¹¹⁹ HR-HDA-620, 8.83. Dopis Ministarstva financija NRH br. 18.224 upućen 7. srpnja 1947. Narodnoj štedioni d.d. Križevci, kut. br. 254.

¹²⁰ HR-HDA-620, 8.83. Dopis Narodne štedione d.d. Križevci upućen 19. rujna 1947. Ministarstvu financija NRH, ur. br. 24.827/1947., kut. br. 254.

¹²¹ HR-HDA-620, 8.83. Dopis Ministarstva financija NRH br. 12.810 upućen 29. rujna 1947. Narodnoj štedioni d.d. Križevci, kut. br. 254.

¹²² HR-HDA-620, 8.83. Dopis Ministarstva financija NRH br. 26.160 upućen 22. listopada 1947. Narodnoj štedioni d.d. Križevci, kut. br. 254.

¹²³ HR-HDA-620, 8.83. Zapisnik sjednice Likvidacijskog odbora Narodne štedione d.d. Križevci od 1. prosinca 1947., kut. br. 254.

¹²⁴ HR-HDA-620, 8.83. Dopis Narodne štedione d.d. Križevci upućen 5. svibnja 1948. Ministarstvu financija NRH, kut. br. 254.

brenje Ministarstvu financija Narodne Republike Hrvatske u roku tri mjeseca od dana objave Rješenja. Država je preuzimanjem cjelokupne aktive istodobno preuzela namirenje svih obaveza navedene privatne kreditne ustanove u likvidaciji, a u granicama vrijednosti preuzete aktive. Daljnji postupak likvidacije Narodne štedione trebao se provesti po člancima od 19. do 26. Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća (pročišćeni tekst)¹²⁵ od 16. prosinca 1947. godine.¹²⁶ Likvidacijski odbor Narodne štedione izradio je 7. lipnja 1948. godine njezinu završnu likvidacijsku bilancu (vidi tablicu 5).¹²⁷

Otpisana (dubiozna) potraživanja mjenbenih i tekućeg računa u navedenoj vrijednosti od 8.439,34 dinara dugovali su: Samuel Grossmann (boravište Jeruzalem, Palestina) 4.480 dinara; Dragutin Hirschl (boravište Italija, mjesto nepoznato) 1.020 dinara; Jakob Hirschl (boravište Križevci, preminuo) 2.834,34 dinara; Gajo Anđelić (boravište Vojakovački Osijek) 105 dinara. Zaključkom likvidacijskog odbora od 1. prosinca 1947. godine otpisana je mjenbena tražbina Samuela Grossmanna (4.480 dinara) jer je dužnik boravio u Palestini, a u državi nije imao nikakve imovine, dok je mjenbeni jamac Jakob Hirschl (dužnikov tast) preminuo pet godina ranije. Istim je zaključkom otpisan i mjenbeni dug Dragutina Hirschla (1.020 dinara). Pokojni Jakob Hirschl je kao jamac bio dužnikov otac. Istim je zaključkom otpisan i dug Jakoba Hirschla iz tekućeg računa (2.834,34 dinara) jer je dužnik preminuo ne ostavivši pokretne imovine. Nasljednici njegovih nekretnina (jednokatna kuća i zemljište) nalazili su se u Palestini i Italiji, a tek je jedan nasljednik boravio u Križevcima. On je uživao tu imovinu, ali nije bio voljan podmiriti navedenu tražbinu. Sudskim procesom moglo se doći do podmirenja, ali bi to prouzročilo troškove u iznosu čitave glavnice. Istim zaključkom otpisana je i mjenbena tražbina Gaje Anđelića (105 dinara), hipotekarno uknjižena temeljem Zakona o konačnoj likvidaciji zemljo-

radničkih dugova¹²⁸ od 27. listopada 1945. godine jer je dužnik bio borac Narodnooslobodilačke vojske.¹²⁹

Na temelju članka 21. Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća,¹³⁰ Opće odjeljenje (Kreditne ustanove) Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske odobrilo je 8. lipnja 1948. godine pod brojem 9.536/1948. predloženo izvršenje likvidacije, a onako kako stoji u završnoj likvidacijskoj bilanci od 7. lipnja 1948. godine. Ministarstvo financija naredilo je likvidacijskom odboru Narodne štedione da iz gotovine najprije podmiri iskazane likvidacijske troškove i dugujuće prinadležnosti. Tražbine po ulozima na štednju iskazane u ukupnom iznosu od 174.449 dinara trebalo je prenijeti na podružnicu Narodne banke Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Križevcima uz iskaz uloga koji se u potpunosti izjednačuju s ostalim ulozima kod Narodne banke Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Prilikom prijenosa uloga na štednju na podružnicu Narodne banke Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Križevcima, toj banci trebalo je predati gotovinu koja bi ostala po odbitku likvidacijskih troškova i dugujućih prinadležnosti te potvrditi podružnice Državne investicione banke u

¹²⁵ Članci 19.–26. Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća (pročišćeni tekst) od 16. prosinca 1947. godine propisuju postupak likvidacije po članku 10. Uredbe o drugoj izmjeni i dopuni Uredbe o reviziji dozvola za rad i likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća. Vidi u: *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije* 4 (Beograd, 1948), broj 3. Temeljem članka 10. navedene Uredbe, ukoliko likvidator do isteka roka nije uspio provesti likvidaciju, ministar financija trebao je donijeti rješenje o tome da cjelokupnu aktivu i pasivu privatnog kreditnog zavoda u likvidaciji, a prema odobrenoj završnoj likvidacijskoj bilanci, preuzme država. Vidi u: *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije* 3 (Beograd, 1947), broj 96.

¹²⁶ *Narodne novine: službeni list Narodne Republike Hrvatske* 4 (110) (Zagreb, 1948), broj 39.

¹²⁷ HR-HDA-620, 8.83. Završna likvidacijska bilanca Narodne štedione d.d. Križevci na dan 7. lipnja 1948., kut. br. 254.

¹²⁸ Zakonom o konačnoj likvidaciji zemljoradničkih dugova od 27. listopada 1945. godine ukinuti su svi zemljoradnički dugovi određenim kategorijama zemljoradnika na koje se odnosila Uredba o likvidaciji zemljoradničkih dugova iz 1936. godine, a iznos koji je utvrđen na temelju te Uredbe po izvršenom smanjenju nije u slučaju jednog dužnika prelazio 5.000 starih jugoslavenskih dinara. Zemljoradnički dugovi na koje se odnosila navedena Uredba potpuno su ukinuti u sljedećim slučajevima: ako je dužnik aktivno sudjelovao u Narodnooslobodilačkoj borbi; ako je dužnik ili netko od članova njegove obitelji izgubio život u Narodnooslobodilačkoj borbi kao borac jugoslavenske vojske ili kao građanska osoba uslijed ratnih događanja; ako je dužnik izgubio život uslijed fašističkog terora ili u neprijateljskom zarobljeništvu. Isto tako, potpuno su ukinuti i dugovi onih zemljoradnika koji su uslijed ratnih događanja pretrpjeli štetu u tolikoj mjeri da nisu bili u mogućnosti platiti svoj dug, a pritom su na bilo koji način pomagali Narodnooslobodilačku borbu. Oni zemljoradnici koji nisu bili obuhvaćeni propisima o konačnoj likvidaciji dugova, morali su, i to bez kamata, platiti svoje dugove u potpunosti u roku od šest mjeseci po stupanju na snagu tog Zakona, a nakon što su dugovi obračunati u dinare Demokratske Federativne Jugoslavije. Vidi u: *Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije* 1 (Beograd, 1945), broj 89.

¹²⁹ HR-HDA-620, 8.83. Popis otpisanih potraživanja od 2. lipnja 1948., kut. br. 254. Neki autori ističu da je Samuel Grossmann tijekom rata dugovao 44.800 kuna, a Jakob Hirschl 10.200 kuna. Vidi, primjerice, u: Tinodi, »Križevačke ciglane«, str. 118.

¹³⁰ Temeljem članka 21. Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća (pročišćeni tekst) od 16. prosinca 1947. godine, ako se ministar financija složio sa završnom likvidacijskom bilancom, odobrio je provedbu predložene likvidacije. Vidi u: *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije* 4 (Beograd, 1948), broj 3.

Zagrebu da su joj i u kojem iznosu predane 3%-tne državne obveznice, a u smislu članka 26. točke 4. Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća.¹³¹ Neutralne poslove (polozi i slično), kao i dionice Štedione, trebalo je predati u polog podružnici Državne investicione banke Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Zagrebu. Dubiozna i nenaplativa potraživanja trebala su sa svim dokumentima i podacima biti predana podružnici Narodne banke Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Križevcima. Na kraju je Ministarstvo financija skrenulo pažnju Narodnoj štedionici da navedene poslove mora obaviti u najkraćem vremenu, a svakako do 20. lipnja 1948. godine, te im podnijeti izvještaj o završenoj likvidaciji s obračunom.¹³²

Prema rješenju broj 9.536 od 8. lipnja 1948. godine likvidacijski odbor Narodne štedione obavijestio je 26. lipnja 1948. godine Ministarstvo financija Narodne Republike Hrvatske da je obavio likvidaciju. Prema odobrenoj završnoj bilanci, odbor je isplatio iz gotovine likvidacijske troškove i dugujuće prinadležnosti. Tražbine po ulozima na štednju u ukupnom iznosu od 174.449,66 dinara prenesene su na podružnicu Narodne banke u Križevcima uz propisani iskaz uloga. Osim toga, predana je i izvorna potvrda podružnice Državne investicione banke Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Zagrebu od 12. lipnja 1948. godine o predaji obveznica 3% državnog konvertiranog duga u iznosu od 111.500 dinara. Iz završnog obračuna vidljivo je da u blagajni nije preostala nikakva gotovina, dok je ostatak gotovine uložen na žiro-račun Štedione u spomenutoj banci u iznosu od 62.742,12 dinara prešao u vlasništvo države, jer je likvidacija konačno završena. U polog podružnice Državne investicione banke u Zagrebu predano je i osam i pol dionica Narodne štedione po nominali 250 kruna, koje su pripale Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji, jer se na ime navodne vlasnice Marije Brenner iz Zagreba nisu mogle registrirati zbog pomanjkanja propisanih izjava. Dubiozna i nenaplativa potraživanja u iznosu od 8.439,34 dinara također su s ispravama predana podružnici Narodne banke u Križevcima. Okružni sud u Bjelovaru zamoljen je da odredi mjesto na koje bi se pohranile zavodske

knjige i spisi. Budući da je napokon provedena likvidacija, likvidacijski odbor zamolio je Ministarstvo financija Narodne Republike Hrvatske da mu se dodijeli razriješnica uz prijedlog brisanja zavoda iz registra protokolicacija.¹³³

Obračun o izvršenoj likvidaciji Narodne štedione od 26. lipnja 1948. godine vidi u tablici 6.¹³⁴

Nakon što je likvidacijski odbor Narodne štedione podnio izvještaj od 26. lipnja 1948. godine s obračunom, rješenjem Bankovnog odjela Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske od 1. srpnja 1948. godine navedeni je odbor razriješen dužnosti. Ujedno se Okružnom sudu u Bjelovaru predložilo brisanje Štedione iz trgovačkog registra.¹³⁵

Likvidacijski odbor Narodne štedione d.d. u Križevcima objavio je po završetku likvidacije 7. srpnja 1948. godine da su tražbine ulagača uloga na štednju prenesene na podružnicu Narodne banke Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Križevcima. Ona je svoje uložnice ulagačima izdavala uz predočenje uložne knjižice. Time su uložnici ulagača Narodne štedione u potpunosti izjednačeni s ostalim ulozima Narodne banke Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Svaki ulagač do 5.000 dinara trebao je prilikom predaje uložnice podružnici Narodne banke u Križevcima dati izjavu da protiv njega nije vođen, niti da se vodi konfiskacijski odnosno sekvestracijski postupak te da mu imovina nije nacionalizirana. Ulagaci preko 5.000 dinara morali su o tim podacima predati potvrdu nadležnog suda. Za uložnice koje nisu glasile na ime vlasnika bio je potreban dokaz da su njegovo vlasništvo. Obaveze prema ostalim vjerovnicima bile su potpuno isplaćene, čime je likvidacija završena.¹³⁶

Okružni sud u Bjelovaru objavio je 13. srpnja 1948. godine da je u trgovačkom registru tog suda kod Narodne štedione d.d. Križevci u likvidaciji određen upis da je rješenjem Bankovnog odjela Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske broj 11.039/1948 od 1. srpnja 1948. godine likvidacijski odbor razriješen dužnosti likvidatora Štedione. Nadalje, određen je upis brisanja Štedione iz trgovačkog registra.¹³⁷ Prema Iskazu banaka u likvidaciji s teritorija Narodne Republike

¹³¹ Temeljem članka 26. točke 4. Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća (pročišćeni tekst) od 16. prosinca 1947. godine, državni vrijednosni papiri predani su Direkciji dugova pri Državnoj investicionoj banci. Vidi u: *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije* 4 (Beograd, 1948), broj 3.

¹³² HR-HDA-620, 8.83. Rješenje Ministarstva financija NRH o odobrenju završne likvidacijske bilance Narodne štedione d.d. Križevci br. 9.536 od 8. lipnja 1948. upućeno likvidacijskom odboru Narodne štedione d.d. Križevci, kut. br. 254.

¹³³ HR-HDA-620, 8.83. Izvještaj likvidacijskog odbora Narodne štedione d.d. Križevci i obračun o izvršbi likvidacije upućen 26. lipnja 1948. Ministarstvu financija NRH, kut. br. 254.

¹³⁴ HR-HDA-620, 8.83. Obračun o izvršenoj likvidaciji Narodne štedione d.d. Križevci od 26. lipnja 1948., kut. br. 254.

¹³⁵ HR-HDA-620, 8.83. Rješenje Ministarstva financija NRH br. 11.039/1948. od 1. srpnja 1948., kut. br. 254.

¹³⁶ *Narodne novine: službeni list Narodne Republike Hrvatske* 4 (110) (Zagreb, 1948), broj 54.

¹³⁷ *Narodne novine: službeni list Narodne Republike Hrvatske* 4 (110) (Zagreb, 1948), broj 62.

Tablica 6.

PRIMICI (u dinarima)		IZDACI (u dinarima)	
1. Gotovina u blagajni	34.614,74	I. Troškovi likvidacije	21.203
2. Primljeno sa žiro-računa od podružnice Narodne banke u Križevcima	49.579,34	1. Antun Sisgoreo, predsjednik likvidacijskog odbora ¹	2.200
Ukupna gotovina u blagajni 26. lipnja 1948.	84.194,08	2. dr. Ivo Pomper, član likvidacijskog odbora ²	2.200
Ukupni izdatak u gotovom	84.194,08	3. Đuro Slaviček, član likvidacijskog odbora ³	2.200
Ostatak gotovine u blagajni	–	4. Franjo Petrović, knjigovođa ⁴	11.200
		5. Vjekoslava Slavinec ⁵	100
		6. Josip Pongrac ⁶	100
		7. Za ogrijev, rasvjetu, uređenje uredske pisarne i uporabu pisaaeg stroja Ivi Pomperu od 1946.–1948.	3.045
		8. Za biljegovinu podnesaka, poštarinu i pisači materijal	158
		II. Prinadežnosti	62.991,08
		9. Franji Petroviću dugujuća plaća kao knjigovođi	41.991,08
		10. Franji Petroviću otpremnina	12.000
		11. Franji Petroviću otkazna plaća	9.000
		Ukupno isplaćeno u gotovini	84.194,08
		III. Ulozi štednje na knjižice⁷	174.449,66
		IV. Vrijednosni papiri (Obveznice 3% državnog konvertiranog duga)⁸	111.500

¹ Dnevnica za 17 sjednica i 5 dnevnih dražbenih prodaja inventara.

² Isto.

³ Isto.

⁴ Dnevnica za 142 dana zaposlenja na likvidaciji.

⁵ Dnevnica za procjenu inventara.

⁶ Isto.

⁷ Predani 26. lipnja 1948. godine uz iskaz podružnici Narodne banke u Križevcima.

⁸ Predani 12. lipnja 1948. godine podružnici Državne investicione banke u Zagrebu, a potvrda je predana 26. lipnja 1948. godine podružnici Narodne banke u Križevcima.

Hrvatske, kojih se likvidacija vodila u Službi likvidacije starih poslova Narodne banke Hrvatske, u Hrvatskoj je likvidirano ukupno 130 banaka i štedionica. One su podijeljene u sljedećih šest skupina:¹³⁸

1. Nekonfiscirane banke likvidirane po Uredbi o likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća (*Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije* 2 (Beograd, 1946), broj 51; *Službeni list Federativne Narodne Repu-*

blike Jugoslavije 3 (Beograd, 1947), broj 96) – 59 banaka.

2. Konfiscirane banke likvidirane po Uredbi o likvidaciji odnosa nastalih konfiskacijom imovine privatnih kreditnih poduzeća (*Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije* 5 (Beograd, 1949), broj 19) – 24 banke.

3. Banke likvidirane poslije oslobođenja a prije donošenja Uredbe o likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća (*Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije* 3 (Beograd, 1947), broj 96) – 32 banke.

4. Posebno rješenje za likvidaciju – 1 banka.

5. Talijanske banke s okupiranog teritorija – 4 banke.

6. Talijanske banke s pripojenog teritorija – 10 banaka.

¹³⁸ HR-HDA-620, 7.4.1. Iskazi o poslovima i stanju likvidacije privatnih novčarskih zavoda na području NRH, Iskaz banaka u likvidaciji sa teritorija NR Hrvatske, kojih se likvidacija vodi u Službi likvidacije starih poslova, Zagreb, 1960./1976., kut. br. 77. Vidi i: Siniša Lajnert, *Sumarni inventar za fond HR-HDA-620. Služba likvidacije starih poslova centrale Narodne banke Jugoslavije u Zagrebu 1946-1972* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2018), str. 10–11.

Narodna štediona d.d. Križevci spadala je u 1. skupinu, dakle u skupinu nekonfisciranih banaka likvidiranih po Uredbi o likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća.

6. Zaključak

U radu su prikazani ustroj, poslovanje i likvidacija Narodne štedione d.d. Križevci (1898.–1948.) s aspekta povijesti institucija. U skladu sa svojim pravilima, Narodna štediona d.d. Križevci obavljala je poslove koji su potpadali u djelokrug štediona. Temeljem važećeg Trgovačkog zakona iz 1875. godine, dioničarska društva osnivana su s glavnicom koja je bila unaprijed ustanovljena i koja se sastojala od dionica (cijelih ili rastavljenih na dijelove) opredijeljenog broja i jednake vrijednosti. Pri takvim društvima vlasnici dionica jamčili su samo do iznosa svojih dionica. Dionička društva smatrana su osnovanima onda kada im je glavnica bila osigurana, zatim onda kada su pravila društva bila utanačena i onda kada je društvo upisano u registar trgovačkih tvrtki. Društvene poslove u Štedioni obavljali su glavna skupština, ravnateljstvo i nadzorni odbor. Početna temeljna dionička glavnica iznosila je 80.000 kruna, a na kraju poslovanja 250.000 kuna.

Narodna štediona kupila je ciglanu od Nikole Grahora 1916. godine, koja je djelovala pod nazivom Cigla na Narodne štedione d.d. Križevci. U početku su Cigla na i Narodna štediona poslovale odvojeno, ali se njihovo poslovanje kasnije združilo i bilo je vođeno u zajedničkom knjigovodstvu. Štediona je do Velike gospodarske krize poslovala s dobitkom, zbog koje je 1933. godine prvi put poslovala s gubitkom. Kriza je imala osobito negativan učinak na novčarske zavode, čiju su klijentelu većinom činili zemljoradnici (seljaci). Narodna štediona nalazila se među onima koji su bili značajno pogođeni krizom. Posljedice zastoja bile su prisutne i u Ciglani, a zato što potpuno osiromašeni seljaci nisu imali platežnu moć za kupovinu ciglarske robe. Zbog nedostatka novaca i trošnosti kružne peći, Narodna štediona bila je 1935. godine primorana obustaviti rad Ciglane.

Na molbu Narodne štedione d.d. Križevci od 4. veljače 1938. godine, a u skladu s Uredbom o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika, Ministarstvo trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije u Beogradu donijelo je 12. veljače 1938. godine rješenje da se Štedioni odobri sljedeće: odgoda plaćanja na šest godina; kamatna stopa na stare uloge na štednju i po tekućim računima od 2% bruto godišnje, počevši od 4. veljače 1938. godine; financijske olakšice navedene u Uredbi. U vezi sa zaštitom, ministar trgovine i industrije Kralje-

vine Jugoslavije postavio je 29. prosinca 1938. godine svojega komesara (povjerenika) pri Narodnoj štedioni. Njegova dužnost bila je da s pravom savjetodavnog glasa sudjeluje na svim sjednicama upravnog i nadzornog odbora, da kontrolira sve društvene poslove, da sudjeluje na redovnim i izvanrednim pregledima blagajne i društvenih knjiga, da sudjeluje na zborovima dioničara i da po potrebi saziva zborove dioničara.

Štediona je sa svakim radom prestala već od svibnja 1945. godine. Mogućnosti za rad nije imala zbog pomanjkanja gotovine, pa nije bila u stanju snositi ni najnužnije režijske izdatke. Budući da je poslovanje Štedione bilo posve usmjereno na zemljoradnike, država joj je dugovala isplatu od 10 anuitetnih obroka preuzetih zemljoradničkih dugova, iz kojih bi trebala isplatiti ulagače jer drugih vjerovnika nije imala. S obzirom na sve navedeno, Štediona je kao neznan zavod s 250.000 kuna dioničke glavnice odlučila prijeći u vanstečajnu likvidaciju. Rješenjem Ministarstva financija Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Beogradu od 26. studenoga 1946. godine određena je likvidacija Narodne štedione te je izabran likvidacijski odbor. Okružni sud u Bjelovaru objavio je 13. srpnja 1948. godine da je u njegovu trgovačkom registru kod Narodne štedione d.d. Križevci u likvidaciji određen upis da je rješenjem Bankovnog odjela Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske od 1. srpnja 1948. godine likvidacijski odbor razriješen dužnosti likvidatora Štedione. Potom je određen upis brisanja Štedione iz trgovačkog registra. Govoreći o kraju djelovanja Narodne štedione, može se zaključiti da ju je u socijalističkoj Jugoslaviji zadesila sudbina svih privatnih novčarskih zavoda. Naime, nova vlast na čelu s Komunističkom partijom Jugoslavije odlučila se za nacionalizaciju sredstava za proizvodnju, za stvaranje državnog vlasništva i za izgradnju administrativno-centralističkog sustava upravljanja društvenim poslovima, posebice privredom. Otpočeo je proces likvidacije svih oblika privatnog vlasništva. Likvidacija Narodne štedione, kao i svih ostalih privatnih novčarskih zavoda, zato je bila neizbježna.

Narodna štediona d.d. Križevci (1898–1948)

Summary

This article elaborates on the structure, business operations, and liquidation of the Narodna štediona d.d. Križevci savings bank in the period from 1898, when it was founded, to 1948, when its liquidation was completed. In accordance with its rules, the savings bank performed activities that were in the scope of savings banks activities. The General Assembly, the Directorate and the Supervisory Board were in charge of social activities.

In 1916, the savings bank bought a brickyard from Nikola Grahor, which then operated under the name Ciglane Narodne štedionice d.d. Križevci. Initially, the brickyard and the savings bank operated separately, but their business operations later merged and they engaged in joint bookkeeping. Narodna štediona was gaining profits up until the Great Depression, due to which, it for the first time operated with a loss in 1933. The Great Depression had an especially negative effect on monetary institutes, whose clientele was mostly made up of farmers (peasants).

The consequences of the Great Depression were also evident in the brickyard. In fact, the impoverished peasants did not have the purchasing power to buy brick goods. Due to lack of money and the deteriorating nature of circular kiln, Narodna štediona was forced to completely stop production in the brickyard in 1935. Since there were no conditions to continue its business operations, and since the planned liquidation of private monetary institutes was carried out, in 1946, Narodna štediona went into liquidation, which was completed in 1948.

Keywords: Narodna štediona d.d. Križevci, structure, balance, profit and loss, stockholders, liquidation, 1898–1948